

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему **Формування конкурентоспроможності майбутнього графічного
дизайнера у процесі фахової підготовки**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0110
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітньої програми Педагогіка вищої школи
Р. В. Белозьоров

Керівник доцент кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності,
к.пед.н., доцент Козич І. В.

Рецензент професор кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності,
д.пед.н., професор Локарева Г. В.

Запоріжжя

2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології

Кафедра педагогіки та психології освітньої діяльності

Рівень вищої освіти магістр

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Освітня програма Педагогіка вищої школи

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

д.пед.н., проф. О.І. Іваницький

« ____ » _____ 2021 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Белозьорову Ростиславу Віталійовичу

1. Тема роботи Формування конкурентоспроможності майбутнього графічного дизайнера у процесі фахової підготовки керівник роботи Козич Ірина Володимірівна, к.пед.н. затверджені наказом ЗНУ від «30» липня 2021 року № 1136-с
2. Строк подання студентом роботи _____
3. Вихідні дані до роботи аналіз наукових джерел
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) теоретично розглянути сутність формування конкурентоспроможності майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки; розкрити умови формування конкурентоспроможності в умовах сучасного ЗВО; обґрунтувати критерії та рівні формування конкурентоспроможності майбутніх дизайнерів; розробити методики конкурентоспроможності майбутніх дизайнерів.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) 4 таблиці, 2 рисунка

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Козич І. В., доцент		
Розділ 1	Козич І. В., доцент		
Розділ 2	Козич І. В., доцент		
Висновки	Козич І. В., доцент		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	листопад 2020 р.	Виконано
2	Робота з науковими джерелами	лютий 2021 р.	Виконано
3	Складання змісту	березень 2021 р.	Виконано
4	Написання вступу	квітень 2021 р.	Виконано
5	Робота над першим розділом	вересень 2021 р.	Виконано
6	Робота над другим розділом	жовтень 2021 р.	Виконано
7	Оформлення списку джерел	листопад 2021 р.	Виконано
8	Передзахист, нормоконтроль	листопад 2021 р.	Виконано
9	Захист	грудень 2021 р.	

Студент _____ Р. В. Белозьоров

Керівник роботи _____ І. В. Козич

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І. В. Козич

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 97 сторінок, 4 таблиці, 2 рисунки, 80 джерел, 2 додатки.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування системи формування конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів у процесі професійної підготовки.

Об'єкт дослідження: процес формування конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів у процесі фахової підготовки.

Предмет дослідження формування конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів у процесі фахової підготовки.

Методи науково-педагогічного дослідження: теоретичні: аналіз, узагальнення наукової літератури з метою обґрунтування шляхів формування конкурентоспроможності графічних дизайнерів; емпіричні: анкетування, що сприяли реалізації експериментальної частини дослідження.

Наукове значення: розкрито сутність формування конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів у процесі фахової підготовки; визначені основні показники сформованості конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів.

Практичне значення дослідження полягає у спробі включити у зміст курсів з графічного графічного дизайну цикл занять щодо оптимізації формування сформованості конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів. Матеріали роботи можуть використовуватись при викладанні дисциплін студентам.

Ключові слова: КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙНЕР, ФОРМУВАННЯ, ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ, СТУДЕНТ, КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ОСОБИСТІСТЬ, ФАХІВЕЦЬ.

SUMMARY

Bielozorov R. V. Competitiveness Development of Potential Graphic Designer in Professional Training Process.

The work is presented on 97 pages of printed text, contains 4 tables, 2 figures. The list of references includes 80 sources, 3 of them in foreign language.

The purpose of the study: theoretical justification of the system of forming the competitiveness of future graphic designers in the process of training.

Object of research: the process of forming the competitiveness of future graphic designers in the process of professional training.

The subject of research is the formation of the competitiveness of future graphic designers in the process of professional training.

The essence of structure, structure and functions of competitiveness are theoretically considered in the work; the pedagogical conditions for the formation of the competitiveness of the future graphic designer are revealed; criteria and levels of competitiveness formation are substantiated; a series of classes on optimizing the formation of the competitiveness of the future graphic has been developed.

The practical significance of the study is to try to include in the content of courses in graphic graphic design a series of classes to optimize the formation of the competitiveness of future graphic designers. The materials of the work can be used in teaching disciplines to students.

Key words: competitiveness, graphic designer, formation, institution of higher education, student, competence, personality, specialist.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	11
1.1. Сутність конкурентоспроможності у графічному дизайні.....	11
1.2. Педагогічні умови формування конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів.....	26
1.3. Особливості методів навчання майбутнього фахівця графічного дизайну.....	36
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНЕРА.....	50
2.1. Методика проведення педагогічного дослідження.....	50
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	77
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Дизайн – це цілком самостійна, принципово нова галузь творчості. З самого початку свого існування дизайн ставив перед собою завдання зв'язати в єдине ціле красу і доцільність, технічний і естетичний аспекти, створення нових видів і типів виробів, організації цілісного середовища, яке б відповідало рівню розвитку матеріальної і духовної культури сучасного суспільства.

Як засвідчує світовий досвід, дизайн – це потужне джерело забезпечення якості товарів та послуг, ефективний засіб суттєвого підвищення конкурентоспроможності промислової продукції, усього середовища життєдіяльності. Його застосування, за відносно незначних фінансових вкладень, здатне забезпечити вагомий позитивний ефект на економіку держави, на розвиток матеріальної культури суспільства.

Загострення конкуренції в глобалізованому світі у всіх сферах суспільного життя, у тому числі й у сфері освіти, закономірно висуває на перший план проблеми забезпечення гарантованої якості вищої освіти, формування конкурентоспроможних фахівців, які є носіями духовного, інтелектуального та культурного потенціалу, що детермінує розвиток українського суспільства і сьогодення та майбутнього.

Аналіз наукових праць з проблеми формування конкурентоспроможного фахівця, освітньої практики ЗВО дав підстави для виділення соціально-педагогічного контексту актуальності дослідження, що полягає в нагальній потребі держави і суспільства в підготовці конкурентоспроможних графічних дизайнерів, здатних до ефективної адаптації в умовах сучасного соціуму та освітньої практики, здатних отримувати конкурентні переваги та добиватися успіхів у конкурентних відносинах на сучасному ринку праці.

Науково-теоретичний аспект актуальності магістерської роботи пов'язаний з недостатньою розробленістю теоретичних основ процесу формування конкурентоспроможних графічних дизайнерів на етапі підготовки,

яка повинна забезпечувати створення освітньо-розвивального середовища шляхом модернізації підготовки, включення студентів у різні види активної діяльності спрямованої на взаємодію, співпрацю та співтворчість усіма учасниками педагогічного процесу з урахуванням використання інноваційних технологій навчання.

Науково-методичний аспект актуальності полягає у необхідності визначення та розробки педагогічних умов, реалізація яких забезпечить формування конкурентоспроможного графічного дизайнера, який має оволодіти здатністю орієнтуватися у складних та непередбачуваних професійних ситуаціях, мати уявлення про наслідки своєї діяльності, а також нести за них відповідальність.

Тому важливо здійснювати професійну підготовку майбутніх графічних дизайнерів з урахуванням формування конкурентоспроможності на початку становлення майбутньої професійної кар'єри. Фундаментальний аналіз феномена конкуренції та конкурентоспроможності представлений переважно у працях зарубіжних вчених, маркетологів, управлінців: І. Ансофф (I. Ansoff), С. Брю (S. Brue), Ф. Вірсема (F. Wiersema), П. Друкер (P. Drucker), Б. Карлофф (B. Karloff), Ж. Ж. Ламбен (J. J. Lamben), К. Макконнелл (C. McConnell), Питання конкуренції та конкурентоспроможності розглянуті також у працях та вітчизняних учених, таких як: С. Бандура, Д. Богиня, О. Бугуцький, В. Васильченко. В контексті проблем професійної освіти процес формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців розкритий у соціальному, економічному,

Психологічні аспекти розвитку та становлення конкурентоспроможності фахівців представлені в розвідках таких учених, як: Л. Галаган, Л. Лазарева, Л. Мітіна, Н. Мухамеджанова, І. Саратцева. Питання професійного розвитку та саморозвитку конкурентоспроможності студентів як майбутніх фахівців проаналізовано у працях: Ю. Андреевої, Л. Мітіної, Ф. Туктарова, Е. Хайрулліної, В. Шаповалова; особливості процесу формування конкурентоспроможної особистості в різних освітніх системах представлені у

наукових студіях таких вчених: О. Заїр-Бек, О. Запесоцького, Г. Зборовського, І. Зимній, Н. Семенова, В. Серіков, Р. Фатхутдінова; окремі аспекти формування конкурентоспроможної особистості системі вищої освіти знайшли свій відбиток у роботах: У. Загвязинського, У. Кузовлева, М. Кузьміної, У. Монахова, М. Нікандрова.

Чинники та умови формування конкурентоспроможних фахівців розглядають: А. Власова, К. Євплова, А. Любченко, І. Саратцева, Є. Тенілов, Ж. Шуткіна. Проблеми формування конкурентоспроможності майбутніх майбутніх графічних дизайнерів, висвітлено в докторських дисертаційних роботах останніх років.

Мета дослідження: теоретично та експериментально обґрунтувати педагогічні умови розвитку конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів у процесі організації навчальної діяльності.

Об'єкт дослідження: процес формування конкурентоспроможності майбутнього графічного дизайнера.

Предмет дослідження: особливості формування конкурентоспроможності майбутнього графічного дизайнера.

Відповідно до мети визначені наступні основні **завдання дослідження:**

1. Теоретично розглянути сутність, структуру та функції конкурентоспроможності.

2. Розкрити педагогічні умови формування конкурентоспроможності майбутнього графічного дизайнера.

3. Обґрунтувати критерії та рівні формування конкурентоспроможності.

4. Розробити цикл занять щодо оптимізації формування конкурентоспроможності майбутнього графічного дизайнера.

Методи дослідження:

- спостереження, експеримент, тестування, анкетування, математичні методи обробки кількісних даних, з метою обґрунтування шляхів формування конкурентоспроможності майбутнього графічного дизайнера;

- емпіричні: опитування, анкетування, що сприяли реалізації

експериментальної частини дослідження.

Наукове значення полягає в уточненні поняття конкурентоспроможності у графічному дизайні, розробці спецкурсу «Формування конкурентоспроможності майбутнього графічного дизайнера у процесі фахової підготовки».

Практичне значення дослідження полягає у спробі включити у зміст курсів цикл занять щодо формування конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів. Матеріали роботи можуть використовуватись при викладанні дисциплін студентам спеціальності графічний дизайн.

Кваліфікаційна робота пройшла апробацію на науково-методичному семінарі кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності (протокол № 4 засідання кафедри ППОД від 24.11.2021 р.).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Сутність конкурентоспроможності у графічному дизайні

Конкурентоспроможність - соціально орієнтована система здібностей, властивостей і якостей особистості, характеризується потенційними можливостями досягнення успіху (у навчанні, професійній і в непрофесійній життєдіяльності), забезпечує внутрішню упевненість у собі, гармонію з собою і навколишнім світом. Щоб сформувані такі соціально орієнтовані якості особистості необхідні нові, інноваційні зі своєї сутності умови, які можна створити у традиційно функціонуючій системі вищої освіти.

Загалом, потрібна не взагалі конкурентоспроможна особистість, а особистість, чия конкурентоспроможність досягається цивілізованими методами і коштами. І це можливе лише за умови виховання в підростаючого покоління високого рівня моральної культури, цивілізованих правил ведення конкурентної боротьби. На ринку праці особистість повинна досягати високого професіоналізму і конкурентоспроможності, але також за умови одночасно високої духовно-моральної культури.

Конкурентоспроможна особистість повинна мати такі властивості:

- високий рівень працездатності;
- прагнення якісному кінцевому результату;
- стресостійкість, здатність долати труднощі;
- творче ставлення до діла, праці;
- прагнення професійному самовдосконаленню;
- здатність до прийняття відповідальних, часом ризикованих рішень;
- комунікабельність, спроможність до кооперації, співробітництву, співтворчості;
- здатність до швидкого освоєння нової справи;

- спроможність до самоосвіти, самореалізації, саморозвитку.

На відміну від визначення конкурентоспроможності, прийнятого у економічних пріоритетів і психологічних дисциплінах (розуміння конкурентоспроможності як суперництва, пріоритету, успішності, заняття лідерської позиції тощо.), сучасні педагоги-дослідники (Ю. Кореляков, Л. Мітіна, Г. Шавиріна) пропонують під конкурентоспроможністю розуміти «спроможність максимального розширення власних можливостей із метою реалізації себе особистісно, професійно, соціально, морально» .

Отже, у студента, як конкурентоспроможної особистості, повинні формуватись:

- система стійких особистісних якостей, що створює можливість успішного виконання діяльності;
- фахова спрямованість;
- система визначення мети;
- самосвідомість особистості.

На думку Л. Митиной, «розвиток конкурентоспроможної особистості – це розвиток рефлексивної особистості, здатної організувати власну діяльність і поведінку у динамічних ситуаціях, адекватним реагуванням мирно вирішити проблему»

Педагоги-дослідники намагаються виявити шляхи, що забезпечують формування конкурентоспроможності особистості.

Н. Борисова, О. Філатов, Д. Чернилевский, С. Ширококов розглядають проблему конкурентоспроможності у педагогічному аспекті, визначаючи її як якість підготовки фахівця.

На думку Д. Чернилевського, головна умова успішної діяльності у цій галузі – це впевненість в своїх силах. Основні напрями, якими виробляється впевненість у собі:

1. Освоєння і удосконалення професійної майстерності.
2. Адекватна поведінка у різноманітних ситуаціях.
3. Підтримка й зміцнення здоров'я і працездатності.

4. Створення сприятливого зовнішності, власного іміджу.

Термін «студент» з перекладу на українську мову означає ретельно працюючий, оволодіваючий знаннями.

Із сутнісних ознак конкурентоспроможної особистості виділяються:

- інтелектуальний потенціал;
- само актуалізація;
- адекватна самооцінка;
- самонавчання;
- комунікабельність;
- здатність приймати відповідальні рішення;
- лідерські якості;
- вміння працювати у команді;
- креативність;
- ціннісно-орієнтована адекватність;
- готовність до професійного самовизначенню.

Конкурентоспроможність визначається як стійка особистісна властивість. Свідомо і творчо реалізувати професійну компетентність треба за достатнього рівня володіння необхідними знаннями, вміннями та особистісними характеристиками.

Конкурентоздатність виявляється у рівнях розвитку:

- мотиваційно-цілісного компонента, що відображає такі орієнтації як спрямованість на морально-етичне самовдосконалення, потреба в самоствердженні, самореалізації;
- емоційно-вольового компонента, що включає творчість, самостійність, ініціативність, відповідальність, впевненість в собі;
- оцінювально-регулювального компонента, що виявляється у дійових навичках самооцінювання, саморегуляції, дослідницькій особистісній позиції.

Розв'язання проблеми формування творчої активності майбутнього вчителя в аспекті творчої професійної підготовки має велике практичне значення. Школі необхідні не просто вчителі високої кваліфікації, а вчителі-

творці, учителі-майстри, вчителі-новатори. В умовах інноваційності сучасної парадигми освіти, вчитель найчастіше виконує роль організатора різноманітних видів діяльності пізнання учня як компонентний консультант і помічник. Його професійні вміння повинні бути спрямовані не просто на контроль знань та вмінь школярів, а на діагностику їхніх потреб, діяльності, особистісних якостей, створення сприятливих умов для їх реалізації, розвитку. Це значно складніше, ніж традиційна освіта.

Готовність до пошукової діяльності, яка є соціально-психологічною основою й допомагає майбутньому вчителю продуктивно й творчо розв'язувати різні питання, передбачає постійний педагогічний розвиток його особистості. Участь студентів в пошуковій діяльності дає змогу оцінювати це як самостійну специфічну форму підвищення рівня ініціативності. Самостійній роботі студента відводиться значне місце в організації навчального процесу. Це вид навчальної праці, що готує до пізнавальної, творчої діяльності. Наголос необхідно зробити на такій самостійній роботі, яка вимагає від студента глибокого проникнення у сутність досліджуваних об'єктів, встановлення нових зв'язків, необхідних для знаходження нових, невідомих раніше ідей, генерування нової інформації. При дотриманні цих вимог майбутній фахівець зможе впевнено і раціонально впроваджувати свої ідеї, інтенсивніше добиватися успіху.

Постійно зростаюча увага до проблеми відродження національної культури становить перед педагогічними кадрами і наукою завдання глибокої розробки та вдосконалення змісту, методів організаційних форм навчання студентів народного декоративно-прикладного мистецтва. Народні трудові традиції наповнені високою естетикою, завдяки чому праця позитивно впливає на людей, викликає бажання вдосконалювати свої вміння, сприяє розвитку творчої ініціативи. Зустрічі з природою розширюють уявлення студентів про великі можливості створення прекрасного з матеріалів природного походження. Саме вони надихають учнів на творчість.

В. Сухомлинський зазначав, що «краса – могутній засіб виховання

чутливої душі. Сприймаючи прекрасне в природі і мистецтві, людина відкриває прекрасне в самій собі». Відомо, що творчість допомагає становленню особистості, а здатність творити закладена від народження майже в кожній людині, і якщо вчасно не підтримати цей дар, то такі поняття як мистецтво, гармонія, краса стануть для неї чужими.

Від сьогоденного студента залежить досягнення цих цілей. Від свідомості, активності майбутніх спеціалістів залежить збереження та розвиток сучасного і старовинного мистецтв. Від бажання і вміння побудувати свою самостійну роботу, роботу над собою, від креативності і творчості, від особистісної ініціативи студента залежить якість його навчання, а в подальшому результати його роботи. Майбутнє України залежить від багатьох чинників, але найважливішим з них є інтелектуальна могутність, творчий потенціал підростаючого покоління, його бажання засвоювати нові знання, створювати інноваційні технології, творчо мислити і виробляти конструктивні рішення, а отже бути конкурентоспроможним у світовому просторі.

Доцільно було б ознайомитися з історією графічного дизайну, для кращого розуміння тематики дослідження. Дизайн – один із самих молодих видів проектно-художньої діяльності. Його історія бере свій початок на межі XIX і XX століть, коли після тріумфальної ходи багатьма європейськими країнами революції були створені всі необхідні умови для зародження та розвитку нової сфери художнього формоутворення масових індустриальних виробів. Початківцями дизайну стали архітектори та художники, які прийшли в індустриальне суспільство і які не злякались займатися новою і невідомою для себе справою, ще не сформованою, але привабливою своєю незвичністю і новизною.

В XIX столітті гостро позначились проблеми матеріальної культури, у зв'язку з нарощуванням продукції промислового виробництва. Перед мистецтвом, промисловістю та наукою стояла задача розв'язання протиріч у наступаючої епосі промислового виробництва. Це потребувало підготовки фахівців, які поєднували у собі знання, практичні вміння і загальні гуманітарно-

художні цілі. Ці принципи сформулював Г. Земпер у своїй праці «Наука, промисло-вість і мистецтво». Вони були закладані в навчальну програму Саут-Кенсінгтонського коледжу, відкритого в 1852 році [4]. Рух за відродження ремесел та підготовка фахівця в області матеріальної культури художника-прикладника, звідки бере свій початок дизайн і дизайнерська освіта, отримали в Великобританії державну і суспільну підтримку.

Цей рух також охопив у другій половині XIX століття країни континентальної Європи почали відкриватися школи прикладного мистецтва, де вивчення ремесел підіймається до рівня витончених мистецтв. А у 1825 році в Росії С. Строганов відкрив школу малювання у відношенні мистецтв і ремесел. З середини XIX століття в Європі відродження ремесел набуває державного рівня. Але шляхи відродження ремесел шкіл прикладного мистецтва і промисловості розходилися промисловість індустріалізувалась, а школи намагались зберегти національні традиції в мистецтві. Навчання у таких школах проводилось в традиціях ремісництва, переважали наочні методи. Зміни, які відбуваються в період модерна, коли дизайнери припинили наслідувати історичним стилям минулого описуються в праці Х. Ратцка, Р. Розентанталь «Історія прикладного мистецтва нового часу» [9].

У підготовку художників предметного мистецтва вводять зміни на основі вивчення композиції і психології зорового сприйняття, описані в книгах У. Крейна «Основи дизайну» та «Лінія і форма». У англійській школі дизайну відчувається прагнення до почуттєвого сприйняття форми, пошуку виразності. Засновниками дизайнерської освіти в Німеччині були П. Беренс і А. Ван де Вельде. Пропедевтичні курси берлінської школи давали вчення про кольори, пропорції, лінійні композиції, які зустрічаються в природі. У 1907 році в Німеччині відкривається Веркбунд і навчання виходить із ремісничих кустарно-цехових традицій та починає орієнтуватися на промисловість. Вплив модерну торкнувся і Строгановського училища. Намітилась спроба систематизувати художню освіту та забезпечити випуск кваліфікованих фахівців для промисловості. Було введено багато нових дисциплін.

Модерн намагався упорядкувати навколишній світ, побудувати в єдиному стилі все оточення, культивував почуття цілісності. Таким чином він підготував підґрунтя для майбутнього дизайнерського мислення – нерозривність і взаємопроникнення функціонального і естетичного. Перед школами прикладного мистецтва постала проблема подальшого поєднання промислової і художньої творчості. Дизайнерська освіта закладалась в області образотворчого мистецтва, художньої гуманітарної культури. Технократична культура диктувала такі цінності, як пріоритет розуму над почуттями, техніки на мистецтвом, функції над формою. Дизайн періоду 20-30-х років характеризувався як «класичний функціоналізм».

В 20-ті роки ХХ століття існували дві яскраві школи: ВХУТЕМАС (Вищі художньо-технічні майстерні) у Росії та Баухауз у Німеччині. Позиція цих навчальних закладів була направлена на пошук нових методів, на зміст навчання, на виховання нового художника, який міг би перетворити навколишнє середовище в світ для людини. В ці роки підійшли до необхідності розробки метода дизайну – проектування. Проектування носило реальний характер, але не тільки створення побутових речей було його метою. Єдина методологічна проблема, яка поєднувала весь навчальний процес від проектування житлової кімнатки і її устаткування до містобудівних завдань та пошуку єдиних композиційних закономірностей. Були підняті питання «об’єктивних методів» викладання. «Об’єктивність» полягала в тому загальному, що об’єднує методи навчання різних художніх дисциплін.

Вищі художньо-технічні майстерні навчали виготовленню утилітарних речей і бачили можливості художника як організатора виробництва. А в Баухаузі на основі співпраці з промисловістю вперше прийняли той факт, що промислове виробництво потребує художнього конструювання, яке було б зосереджено не на окремому предметі, а організовано як система [3].

У період функціоналізму відбувається перехід від художньої підготовки до технічної. У цьому полягає негативна його риса. Але існує і позитивна сторона функціоналізму, а саме своєю соціально-функціональною

спрямованістю цей період сприяв подальшому розвитку професії. Функціональність, конструктивність, проектність в вирішенні творчих задач змінили уяву про професію дизайнера та методи навчання.

Д. Нельсон у праці «Проблеми дизайну» період 30-40-х років називає періодом «комерційного дизайну», кризисним для європейського дизайну. Центр дизайнерського навчання змістився в Америку, де спочатку дизайн був орієнтований на комерційну мету, і у майбутніх фахівців виховували стійкість до колізій ринку [7].

Після війни в усьому світі були потрібні нові дизайнерські кадри. Але в Радянському Союзі, у зв'язку з проблемою відновлення зруйнованого війною народного господарства, цей процес запізнявався. У всіх економічно розвинутих країнах дизайн зливався з промисловим виробництвом. В кожній країні, завдяки економічним умовам і національним традиціям сформувалися свої моделі дизайну, які визначили методи підготовки спеціалістів. А у зв'язку із створенням Міжнародної Асоціації Дизайну (ICSID – International Centre for Settlement of Investment Disputes, 1957 рік), всі питання з теорії дизайну отримали обговорення на міжнародному рівні.

Г. Кур'єрова у своїй праці «Італійська модель дизайну» вказує, що для післявоєнного дизайну характерним стало жорстке розмежування з прикладним мистецтвом, він визначався як промисловий дизайн і як проектна діяльність [6]. Професія орієнтується на науку та промисловість. Методом, визначаючим статус професії дизайнера було проектування, а областю діяльності – предметний світ. Методологія дизайну була направлена на пошук ідеальної основи проектної діяльності, а саме на розвиток дизайну, філософії проектного мистецтва.

У 50-ті роки ХХ століття методом проектування став раціонал-функціоналізм. Проектна установка методу раціонал-функціоналізму зводилася до віри у безумовну могутність людського розуму і точного знання, в закономірність технічного прогресу. Ця система дизайнерської освіти 50-60-х років закладалась у школах промислового дизайну. У зв'язку з відсутністю

єдиної думки з приводу концепції дизайну неможливо було виробити єдині методи, цілі та принципи дизайнерської освіти. Спроба в навчанні проектуванню провести строгий метод раціонал-функціоналізму, позначили для дизайну проблему: співвідношення суб'єктивного і об'єктивного, образного та проектного, художнього і логічного.

У цей період у навчанні дизайну основна увага приділяється науковій і інженерно-технічній підготовці, а художньо-образне осягнення форми уходить на другий план. У Європейських школах художні дисципліни не носили риси цілеспрямованого розвитку творчого мислення студента-дизайнера, вважалось, що досконала форма може бути представлена у вигляді математичної формули.

Для раціонал – функціоналізму це і є влада розуму над почуттями, абсолют. У кінці 60-х на початку 70-х років – спостерігається криза раціонал-функціоналізму. Дизайн виходить із жорстких рамок нормативності, набуває рис більш гуманітарного підходу. Подальший розвиток професії бачиться через університетську модель освіти, тобто єдність мети, загальне професійне мислення, між предметний зв'язок .

В 1960 р. у Венеції, в 1962 р. – у Флоренції, в 1964 р. – у Римі були створені школи промислового дизайну, орієнтовані на широку підготовку дизайнерів для промисловості. Були організовані Вищі курси у Флоренції – підготовку художників-керамістів, в Урбіно і Пармі – поліграфічна школа, яка мала велике значення для становлення італійського дизайну. Так, у Флоренції в архітектурному інституті зародився «радикальний дизайн», в Неаполітанському архітектурному інституті був покладений початок розгортання концепції «проектування».

Несподівано італійський дизайн перетворився в одного з лідерів світового дизайну. Роздвоєність проектної свідомості загострюється в «радикальному русі» до межі, немовби відображаючи реальний розкол у культурі між емоційним і раціональним, між двома моделями культури, передбачуваного майбутнього. «Радикальний дизайн» зміг поставити ключові проблеми дизайну, а саме проблему відповідності моделі та дійсності і проблему

професійної етики.

Цей період характеризується відмовленням від раціонал-функціоналізму і пошуком свободи проектної творчості. Дизайн перетворюється у змішану форму напрямів мистецтва 60-70-х років поп-арта, оп-арта, кінетичного мистецтва. Багато шкіл дизайну, які не оправдали принципи раціонал-функціоналізму, закрились.

Незважаючи на широке розповсюдження в Європі в 60-70-і рр. поп-дизайну і радикальних його форм в Німеччині, у промисловості, інститутах та вищих навчальних закладах продовжували дотримуватися функціональних догм «Доброї форми». Проте вже в 70-і р. функціоналізм стали витісняти більш багатими і барвистими формами. Дизайн в Іспанії в 60-70-х рр. перебував під впливом німецької «гарної форми». У 80-ті тут стався також поворот від функціоналізму, багато в чому, під впливом радикального італійського дизайну. Початок 80-х років це вихід із десятиліття кризи творчої свідомості, коли творчий потенціал був подавлений коливаннями, рефлексією, скептицизмом, критицизмом. Формою виходу із цього стану був «Новий дизайн». У книзі «Дизайн на заході» зазначається, що сталося перенесення акценту з проектного моделювання, з конструктивного пафосу на аналіз, рефлексію засобів, цілей, прийомів, методів, критеріїв проектною творчості на гносеологічний потенціал проектного мислення. Дизайн зближується з мистецтвом в осягненні образів навколишнього світу. Звертається до образотворчого мистецтва як засобу проектних уявлень – образів майбутнього.

Після Великої Вітчизняної війни на початку 60-х років у Радянському Союзі сформувалась спеціальна наука «технічна естетика» як окрема галузь загальної естетики, що стала методологічним підґрунтям усіх видів дизайну. В ті ж роки в Москві було створено Всесоюзний науково-дослідний інститут технічної естетики (ВНДІТЕ) з двома філіями в Україні: у Києві та Харкові, і на цей час припадає систематична підготовка фахівців. Промислова орієнтація регіонів, їх культурні традиції, конкретні умови ЗВО визначили як специфіку шкіл дизайну, так і форми його становлення в педагогічних концепціях.

А. Роземблюм у своїй праці «Художник в дизайні. Досвід праці Центральної навчально-експериментальної студії художнього проектування на Сенерже» відмічає, що характерною рисою дизайну в нашій країні було те, що він формувався не як професія, а як рух. «Йшли взаємопересічні процеси формування практики дизайну, теорії дизайну (випереджаючої практику, за відсутністю останньої), методики дизайну і дизайн-освіти», – зазначається у книзі «Дизайн в вищій школі» [8].

Художнє конструювання, як тоді у 60-ті роки називали дизайн, відображало вимоги промисловості. Вступ СРСР у 1965 році в Міжнародну Асоціацію Дизайну, активне теоретичне засвоєння досвіду закордонного дизайну сприяли функціональній орієнтації радянського дизайну 60-70-років. «Функціонально-ергономічний дизайн, виступаючи у якості універсального методу проектуванню, створював видимість єдиної методичної бази в підготовці художника-конструктора», – пише В. Рунге, В. Сенковський [10].

Ця програма, яка була створена на основі «функціонально-ергономічного» дизайну, проіснувала до 80-х років. Але з часом перетерпіла суттєві зміни, що дозволяє тепер говорити про Харківську, Московську і Свердловську школи дизайну.

У програмі підготовки фахівців за спеціальністю «Промислове мистецтво» у 60-ті роки визначилось чотири блоки дисциплін. Це проектування і виробниче навчання, художньо-композиційні, гуманітарні і технічні дисципліни. Усі ці цикли підготовки фахівців представленні у рівній кількості та їх співвідношення відображало художньо-конструкторський напрямок. Художньо-композиційний цикл дещо переважав над іншими, що свідчить про підготовку дизайнерів, притаманну вітчизняній системі. В методику навчання дизайну з самого початку закладався художньо-образний підхід у вирішення задач промислового дизайну.

Це можливо побачити на прикладі Харківської школи дизайну – у Харківському художньо-промисловому інституті (ХХІІ, нині ХДАДМ – Харківська академія дизайну і мистецтв). У 80-ті роки починається перехід до

системного проектування в дизайні, обґрунтовується теоретична концепція «системного дизайну».

Проектування з художнього конструювання об'єктів виходить на проектування цілісно-структурних об'єктів в сукупності предметно-просторових систем та процесі діяльності, що в них здійснюються в них. Метод художнього конструювання, що становив сутність професії, не забезпечував розширену область діяльності і увійшов в систему методів проектування дизайну, і спеціальність «Промислове мистецтво» стала визначатися як «Дизайнер». У навчанні дизайну розглядається можливість введення методів професійного дизайну в навчальний процес.

У зв'язку з освоєнням у 80-х роках вітчизняним дизайном методу дизайн-програм, з'явилася потреба у фахівцях, підготовлених до інших умов роботи, які були б здатні виконувати завдання, які раніше не стояли, і для яких спеціальної підготовки в умовах ЗВО не передбачалося. На сторінках професійного журналу дизайнерів СРСР «Технічна естетика» піднімаються проблеми дизайнерської освіти. Так С. Гарібян і А. Мещанінов у статті «Вимоги виробництва до підготовки дизайнерів» поряд з важливістю приведення навчальних програм з усіх дисциплін відповідно до цілей і завдань сучасного дизайнерського проектування, відзначають ряд вимог щодо змісту проектної роботи, які повинні враховуватися в навчанні фахівця-дизайнера. Вони вказують, що «зміст проектної роботи в минулому складали проблеми «формального» формоутворення, гармонізації композиції об'єкта на основі принципових рішень, вже розроблених промисловістю» [1].

На сучасному етапі суспільного розвитку необхідність створення принципово нових, прогресивних проектних рішень висуває на перший план підвищення ролі проектного задуму, концептуального проекту, заснованого на осмисленні діяльності суб'єкта в її функціональному, соціальному і культурному контекстах. Така методична орієнтація вимагала підвищеної уваги до ціле покладання навчально-проектної діяльності, до вироблення критеріїв оцінювання навчальних проектів, адекватних новим проектним завданням і

стимулюючих формування у студентів в першу чергу здатності до створення і переоцінки певної системи цінностей як неодмінної умові генерування проектної концепції.

Складна орієнтація професійної підготовки актуалізувала тему професійного мислення дизайнера і проблему його формування у ЗВО. На початку 80-х років ХХ століття автори публікацій ще не дають якогось визначення професійного мислення і характеризують його як аналітичне мислення в рішенні проектних завдань.

Значний внесок у розробку теоретичної бази дизайну вніс О. Генісаретський, розглянувши його в контексті проектної культури. Дизайн був вивчений поряд з іншими видами проектного творчості – архітектурного, інженерного, соціального проектування. Було показано, що «специфічною формою реалізації проектної діяльності в рамках проектної культури є здатність проектного уяви, в рамках якої поняття «проект» зближується з поняттям «задум», а процес проектування операціоналізується в термінах «Концептуалізація проектного задуму». О. Генісаретський вказує, що «вихідний імпульс до проектування живиться турботою про ціннісну достовірність існуючого способу життя і реалізується в побоюваннях за можливість втрати отриманих з минулого і існуючих благ або сподіваннях на досягнення кращого в майбутньому» [2]. Він вводить поняття «проектного образу», що є задумом про майбутній стан життя. Проект розглядається як образ, що передбачає бажаний стан якоїсь частини життєвого середовища, щодо якої доказово визнано можливість та доцільність його практичного досягнення» [2].

Аналізуючи методичні матеріали Харківського художньо-промислового інституту «Харківська школа дизайну. Досвід підготовки дизайнерів в Харківському художньо-промисловому інституті за 1992 рік, можемо відмітити, що на порядку денному постали питання методології проектного мистецтва і формування відповідного типу мислення майбутніх спеціалістів» [11].

Професійне мислення визначається як «проектно-образне», що означає володіння проектним образом, являє собою «аналітичний, глибинний погляд на предмет розробки, їх місце і роль в загальній системі культури і життєдіяльності людини» [11]. Проектно-образне мислення передбачає вміння включатися в реальний механізм формування «образу життя». Професійне (проектно-образне) мислення розглядається як системне утворення, яке формується в процесі природно-наукових, технічних, проектних та художніх основ навчання. Велике значення в навчанні студента-дизайнера отримує питання засобів формування професійних знань і умінь. Так, наприклад, І. Спичак розглядає систему необхідних навичок і умінь у підготовці художників-конструкторів, яка враховує специфічну спрямованість навчання прикладному (не академічному) малюнку і спрямована на їх використання в навчанні проектуванню. В. Іоффе пропонує теоретичні методи активізації процесу проектування, так званий «Метод полярних проб в художньому конструюванні» [5].

Даний метод заснований на теоретичному пошуку проектних рішень, в основу якого закладено ідею використання «принципу поляризації» варіантів смислового змісту дизайнерського рішення. Однак для початкового ступеня навчання велике значення має комплексне використання проблемних практичних і теоретичних методів навчання, які активізують творче мислення. Отже, комплекс вищезазначених організаційно-педагогічних засад забезпечує з одного боку якісну підготовку майбутніх фахівців з дизайну, підвищує рівень їхньої мотивації навчання, оволодіння художніми прийомами проектування та виготовлення виробів, а з другого боку сприяє підвищенню рівня методологічної і технологічної культури, методичної та професійної компетентності викладачів, майстрів виробничого навчання.

Вивчення генезису підготовки фахівців-дизайнерів показує, що їх розвиток був тісно пов'язаний із соціальною значимістю дизайну, розробкою його методологічної бази. Подальший розвиток дизайнерської освіти полягає у відкритті нових шкіл, невід'ємному зв'язку з промисловістю і, що саме

найважливіше, приділяти увагу насамперед розвитку професійного мислення дизайнера.

У працях зарубіжних авторів з метою визначення основних факторів конкурентоспроможності вишів запропоновано застосовувати модифікований та інноваційний комплекс маркетингу, використовуючи який можна здійснювати контроль за обмежувачами розвитку внутрішнього та зовнішнього середовища.

Для адаптації комплексу маркетингу в освітньому середовищі Ф. Котлер разом з К. Фоксом ще в 1995 р. запропонували додати такі показники, як: programme (програма), price (ціна), place (місце), promotion (просування), processes (процеси), фізичні діяльності (соціальна інфраструктура), люди (люди).

Programme (або програма) є сукупністю освітніх програм разом з їх складовими, які мають створюватися або вдосконалюватися за привабливістю з позиції та ринку праці та кінцевого споживача (або того, хто навчається). Для студента-дизайнера в цьому терміні розумітиметься володіння освітніми програмами.

Price (ціна) процес формування ціни навчання у вищому навчальному закладі. Іноді, а це цілком обґрунтовано, цей компонент включає безліч стипендіальних програм. Для студента дизайнера тут розуміється процес формування вартості на ринку.

Place (або місце) є системою розподілу освітніх послуг, розуміється процес забезпечення доступу до здобуття освіти у просторі та часі.

На створення цього елемента впливає географічне розташування певної освітньої установи, а також ступінь розвитку кампусу та рівень надання дистанційної освіти. Для студента-дизайнера тут передбачається можливість працевлаштування у відому організацію.

Promotion (або просування) є сукупністю методик для надання довгої комунікації зі студентами, професорсько-викладацьким складом, співробітниками вищого навчального закладу та іншими учасниками

навчального процесу. Ще цей елемент включаються інструменти формування попиту та стимулювання збуту, використовувані освітнім установою. Для студента дизайнера тут виділимо ті методи, якими він може просувати себе ринку праці: вміння складати резюме, рекламні ролики, вміння проходити співбесіду.

Processes (або процеси) є способом організації та здатності вишів удосконалювати процеси управління, навчання, залучення студентів до освітнього процесу.

Physical activities (або соціальна інфраструктура) є сукупністю методик та інструментів щодо підвищення ефективності пропозиції вищого навчального закладу, що включають усі сторони інфраструктури та обладнання, методу організації бібліотек, а також спортивні та громадські заходи, харчування та інше. Для студента-дизайнера цей аспект можна як методи, якими володіє студент для свого просування, його пристосованість до запропонованих обставин.

People (або люди) є сукупністю професійних умінь та компетенцій професорського та викладацького, а також адміністративного персоналу вищого навчального закладу, з якими студент контактує під час освітнього процесу. Для цього студента-дизайнера можна запропонувати портфоліо. Наприклад, він працював на фрілансі.

1.2. Педагогічні умови формування конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів

Ринок праці, що розвивається, пред'являє до сучасних фахівців високі вимоги. У всіх сферах діяльності все більшого значення набувають такі якості, як соціальна відповідальність, адекватне сприйняття та мобільне реагування на нові фактори, самостійність та оперативність у прийнятті рішень, готовність до демократичного стилю спілкування, соціально активної дії, включаючи захист

своїх прав, здатність швидко адаптуватися до нових умов та інші якості, що визначають конкурентоспроможність особистості.

Сьогоднішнім випускникам належить прийняти на себе весь тягар проблем, які необхідно вирішувати в умовах ринкових відносин. У зв'язку з цим одним із пріоритетних завдань сучасної вищої освіти стає створення умов для формування конкурентоспроможної особистості, готової самостійно, результативно та морально вирішувати професійні та інші проблеми.

Однією з умов підготовки конкурентоспроможного фахівця є компетентнісний підхід, що забезпечує формування професійних компетенцій фахівця.

Професійна компетентність – це детермінанта успішної діяльності фахівця, обсяг його знань та умінь, сплав досвіду та особистісних якостей, тобто. всіх тих потенційних можливостей, які є важливими для досягнення високого результату у професійній діяльності та конкурентоспроможності на ринку праці.

У попередньому параграфі нами було розглянуто поняття та сутність конкурентоспроможності. Тут важливо звернути увагу на той факт, що випускнику ЗВО важливо мати здатність вигравати в інших претендентів економічне змагання безпосередньо за працевлаштування на «гідне» робоче місце, яке відповідає отриманому у ЗВО профілю підготовки. Такого результату можна досягти за рахунок найкращої відповідності рівня професійного навчання та особистісних характеристик випускника, вимогам робочого місця та суб'єктивним перевагам роботодавців.

Ефективність процесу створення конкурентоспроможності студентів складається від безлічі факторів, особливо педагогічної та психологічної діяльності.

Різноманітність та множинність факторів ефективності аналізованого процесу підкреслюють його структурну, змістовну та процесуальну багатогранність та складність. Отже, на підставі та враховуючи дані позиції, визначимо та теоретично обґрунтуванням лише головні фактори, що

забезпечують ефективність формування конкурентоспроможності студентів ЗВО.

За запропонованою класифікацією наявні чинники розглядаються як зовнішні та внутрішні.

Л. Мітіна до зовнішніх факторів, що впливають на конкурентоспроможність випускників вишів, приписує такі:

1. Економічні чинники, що відбивають специфіку ринку праці, загалом і молодіжного сегмента також, на момент випуску нових фахівців: пропозицію та попит ринку праці; конкурентне середовище на ринку праці; конкурентоспроможність певної (потрібної) спеціальності ринку праці.

2. Адміністративно-законодавчі фактори, що регламентують засобами нормативно-законодавчої бази взаємодію ринку праці та ринку освітніх послуг для диференціації стартових можливостей випускників.

3. Соціальні та психологічні фактори, спрямовані на вирішення психологічних проблем, пов'язаних із майбутнім працевлаштуванням. До них належать: профорієнтаційні заходи та психологічне консультування з проблем працевлаштування; заходи щодо психологічного процесу працевлаштування; інформування про поточну ситуацію на ринку праці та вимоги роботодавців щодо якісних характеристик випускників ЗВО.

4. Медико-біологічні фактори (вік, стать, стан психічного та фізичного здоров'я), що відображають вікові та гендерні обмеження, що пред'являються до конкретних посад.

Зі сказаного також випливає, що економічні фактори, що впливають на конкурентоспроможність випускника ЗВО, є наслідком економічних факторів конкурентоспроможності ЗВО.

Підготовка кваліфікованих фахівців, що повністю відповідає сучасним світовим та національним тенденціям розвитку економіки та науки, є першочерговим завданням на шляху створення конкурентоспроможної високотехнологічної країни.

Актуальною є проблема недостатнього рівня задоволеності потреби

роботодавців у кадрах, що здебільшого обумовлено неефективністю системи професійного самовизначення молоді, відсутністю систематизованої інформації щодо актуальних на ринку праці професій, низьким рівнем взаємодії між роботодавцями та освітньою сферою, недосконалістю існуючої системи освіти зростання кількості приватних вищих навчальних закладів тощо. Все це загострює проблеми надлишку робочої сили з вищою освітою, за низької якості підготовки молодих фахівців, зменшує віддачу від інвестицій у людський капітал і стримує розвиток економіки.

Тому своєчасним є питання підвищення рівня конкурентоспроможності молодих фахівців для забезпечення ефективного функціонування економіки та розв'язання проблем у цій сфері. Однією з характерних причин виникнення молодіжного безробіття саме в Україні є, в першу чергу, наявна невідповідність структури підготовки кадрів вимогам економіки та низький рівень конкурентоспроможності випускників навчальних закладів. Крім того, і недосконалість освітньої системи та відсутність налагоджених зв'язків між закладами освіти, державою та суб'єктами господарювання ще більше загострює проблему забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців. За цих умов актуальним стає питання щодо необхідності розробки механізмів реформування освітньої системи та приведення результатів навчання у відповідність до чинних вимог.

Передумовою цього процесу має стати комплексна оцінка відповідності якості підготовки сучасних фахівців вимогам роботодавців, це дасть змогу отримати об'єктивну інформацію щодо проблемних та найбільш критичних питань у конкурентоспроможності молоді робочої сили та зробити запропоновані заходи реформування процесу навчання більш предметними. Проблеми конкурентоспроможності робочої сили, в тому числі молодих фахівців на ринку праці, досліджували такі науковці, як В. Близнюк, О. Грішнова, О. Єсіна, Л. Ілліч, М. Кримова, Л. Лісогор, В. Медведь, І. Петрова та інші.

Ці вчені розглядають основні напрямки подолання проблем структурного

дисбалансу, а також пропонують підходи щодо забезпечення конкурентоспроможності фахівців. Але, незважаючи на існуючі дослідження, у цьому напрямі недостатньо вивченими залишаються питання формування конкурентоспроможності молодих фахівців. Метою досліджень є розробка рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності молодих фахівців на ринку праці. В результаті досліджень встановлено, що конкурентоспроможна особистість визначається здатністю адаптуватися до постійних змін громадських умов, науково-технічного прогресу та нових видів діяльності та форм спілкування за умови збереження позитивного внутрішнього потенціалу.

Іншим важливим та визначальним фактором щодо формування конкурентоспроможного фахівця на ринку праці є профорієнтація молоді, яка має бути системною. Доцільність формування такої системи визначається відсутністю у багатьох молодих людей життєвого досвіду, неготовністю виявляти ініціативу, приймати самостійні рішення, брати на себе відповідальність, наявністю психологічних проблем у спілкуванні з колективом та неготовністю до інтенсивної праці. Її головною метою є формування конкурентоспроможних фахівців, що дозволяє збалансувати піт і пропозицію на ринку праці.

Конкурентоспроможність вишу складається завдяки дії двох основних факторів: інноваційність та адаптивність. Інноваційність ЗВО здатна самооновлюватися та періодично вдосконалювати свої внутрішні структури. Цим чинником характеризується головним чином управління внутрішнім середовищем підприємства. Адаптивність ЗВО є якістю взаємодії ЗВО із зовнішнім середовищем. Отже, практично все перераховане вище можна віднести до економічного чинника, що стосується конкурентоспроможності важливо, щоб лінгвіст володів або мав уявлення про інноваційні методи навчання іноземної мови, міг швидко адаптуватися (наприклад, до вимови);

- регулярно міг поповнювати свій словниковий запас, розширювати знання;

- мав здатність керувати своїм професійним або кар'єрним зростанням.

У працях зарубіжних авторів з метою визначення основних факторів конкурентоспроможності вишів запропоновано застосовувати модифікований та інноваційний комплекс маркетингу, використовуючи який можна здійснювати контроль за обмежувачами розвитку внутрішнього та зовнішнього середовища.

Для адаптації комплексу маркетингу в освітньому середовищі Ф. Котлер разом з К. Фоксом ще в 1995 р. запропонували додати такі показники, як: programme (програма), price (ціна), place (місце), promotion (просування), processes (процеси), фізичні діяльності (соціальна інфраструктура), люди (люди).

Programme (або програма) є сукупністю освітніх програм разом з їх складовими, які мають створюватися або вдосконалюватися за привабливістю з позиції та ринку праці та кінцевого споживача (або того, хто навчається). Для студента-дизайнера в цьому терміні розумітиметься володіння освітніми програмами.

Price (ціна) процес формування ціни навчання у вищому навчальному закладі. Іноді, а це цілком обґрунтовано, цей компонент включає безліч стипендіальних програм. Для студента дизайнера тут розуміється процес формування вартості на ринку.

Place (або місце) є системою розподілу освітніх послуг, розуміється процес забезпечення доступу до здобуття освіти у просторі та часі. На створення цього елемента впливає географічне розташування певної освітньої установи, а також ступінь розвитку кампусу та рівень надання дистанційної освіти. Для студента-дизайнера тут передбачається можливість працевлаштування у відому організацію.

Promotion (або просування) є сукупністю методик для надання довгої комунікації зі студентами, професорсько-викладацьким складом, співробітниками вищого навчального закладу та іншими учасниками навчального процесу. Ще цей елемент включаються інструменти формування

попиту та стимулювання збуту, використовувані освітнім установою. Для студента дизайнера тут виділимо ті методи, якими він може просувати себе ринку праці: вміння складати резюме, рекламні ролики, вміння проходити співбесіду.

Processes (або процеси) є способом організації та здатності вишів удосконалювати процеси управління, навчання, залучення студентів до освітнього процесу.

Physical activities (або соціальна інфраструктура) є сукупністю методик та інструментів щодо підвищення ефективності пропозиції вищого навчального закладу, що включають усі сторони інфраструктури та обладнання, методу організації бібліотек, а також спортивні та громадські заходи, харчування та інше. Для студента-дизайнера цей аспект можна як методи, якими володіє студент для свого просування, його пристосованість до запропонованих обставин.

People (або люди) є сукупністю професійних умінь та компетенцій професорського та викладацького, а також адміністративного персоналу вищого навчального закладу, з якими студент контактує під час освітнього процесу. Для цього студента-дизайнера можна запропонувати портфоліо. Наприклад, він працював на фрілансі.

Випускник, який освоїв програму бакалавра, відповідно до виду (або видів) професії і на яку (або які) побудовано програму бакалавра, повинен завжди бути готовим виконувати такі професійні завдання, як:

Дизайнер має не тільки володіти достатніми знаннями у спеціальних галузях (техніка, психологія, ергономіка, мистецтво, естетика), а й уміти професійно застосовувати композиційні елементи: добре орієнтуватися в закономірностях побудови об'ємно-просторових структур, працювати з пропорційними вимірюваннями, масштабами, кольоровою гамою, світлом та тінню тощо. Професіографія фахівця з дизайну включає загальну теорію художнього конструювання, вміння здійснювати дослідницький пошук, займатися науково-методичною роботою, знаходити найбільш раціональні

способи створення цілісної структури та гармонійної форми. Майбутні фахівці у галузі дизайну повинні проектувати, здійснювати творческий пошук на основі нових наукових та технічних ідей, створювати принципово нові вироби, забезпечувати високі художні якості проєктованих моделей.

З вищевказаного можна зробити висновок, що професійні завдання, які стоять перед студентом-дизайнером, передбачають розвиток та формування характеристик конкурентоспроможного студента протягом усього часу навчання в університеті.

Влучним є акцент першого президента Академії наук України В. Вернадського щодо визнання повної свободи особистості, особистості духу, бо тільки за цієї умови може один науковий світогляд змінюватися іншим, створеним вільною, незалежною роботою людини, адже дизайн-освіта спрямована на стимулювання творчого розвитку студента у вищій школі. Специфічним завданням підготовки дизайнера є знаходження гармонійної єдності професійної та педагогічної складових.

Соціально-психологічні чинники конкурентоспроможності студентів дизайнерів можуть безпосередньо залежати від процесу, що протікає у ЗВО під час навчання студентів. Тут важливо знати та своєчасно інформувати учнів про те, які профорієнтаційні заходи чи психологічні консультування з проблем працевлаштування може надати ЗВО чи порекомендувати, як це можна пройти;

- психологічний супровід процесу працевлаштування можна отримати студенту-лінгвісту та на яких етапах;

- де можна шукати інформацію про ринок праці, всі вимоги роботодавців щодо якісних характеристик випускників дизайнерів.

Внутрішні фактори, що впливають на конкурентоспроможність випускників ЗВО, відображають позицію безпосередньо випускника як самостійного суб'єкта створення конкурентоспроможності: життєвого плану та кар'єри, знаходження життєвих цілей та сутності працевлаштування, його особисті якості.

На думку Є. Тенілова, для того, щоб стати затребуваним фахівцем на

ринку праці, випускник повинен мати сплав таких якостей, як:

- розумові якості, які є сильними аналітичними суворостями, системність, креативність, гнучкість мислення, вміння та навички справлятися з величезним обсягом інформації та даних, та шукати складні рішення у важких ситуаціях; комунікативні навички, які являють собою вміння проводити ділові переговори з метою досягнення результату, навик взаємодіяти з різними людьми, вміння надати свою позицію максимально ефективно, вести людей за собою, вміти організувати довгострокові зв'язки;

- організаторські навички, які є вміння планувати свою діяльність і всю діяльність групи, здатність сформулювати завдання, розподілити зусилля і завдання, контролювати досягнення результату, вміння спрогнозувати розвиток ситуації. Важлива якість – це здатність і вміння долати численні справи, це означає, що максимально ефективно розподілено час для досягнення позитивного результату;

- особистісні якості – це працездатність, інтереси і культура, сімейний добробут, здатність взяти відповідальність за справи, що виконуються, і за всю групу, висока мотивація до кінцевого досягнення результату, прагнення успішно розвиватися.

Однак, на сьогоднішній день ринок, окрім наявності високого професіоналізму, вимагає ще від молодого фахівця і особливу відповідальність, психологічну готовність до різних складних ситуацій, тому істотну роль при цьому відіграє необхідність безперервно самовдосконалюватись і у професійному аспекті, і в особистісній зокрема.

Основне завдання, яке стоїть сьогодні і перед студентами, і перед вищим навчальним закладом – створення сприятливого середовища, що забезпечує постійне інтенсивне зростання та безперервний розвиток молодих фахівців.

Враховуючи, що базова основа якостей, що визначають конкурентоспроможність особистості – це її здатність творчо саморозвиватися та самореалізовуватися, пріоритетом в освіті у XXI столітті має бути парадигма: «гарантована якість освіти через творчий саморозвиток та творчу

самореалізацію». інакше, освіта сприятиме становленню людини як конкурентної особи лише у разі, якщо освіта переходить у самоосвіту, а також виховання – у саморозвиток, а безпосередньо розвиток переходить у постійний творчий саморозвиток та творчу самореалізацію цієї особистості.

Таким чином, на конкурентоспроможність випускника вишу впливають зовнішні та внутрішні чинники. економічні чинники, законодавчі та адміністративні фактори, соціальні та психологічні та медико-біологічні. Внутрішні факторії, що відображають позицію безпосередньо випускника як самостійного суб'єкта створення конкурентоспроможності.

У сучасному світі найрізноманітніших професій, коли вимоги до працівників швидко змінюються і багатьом з них кілька разів доводиться вирішувати проблему переходу до нової сфери діяльності, система профорієнтації має базуватися на підґрунті конкурентоорієнтованості та бути зв'язувальною ланкою між людиною, ринком праці та підприємствами. Визначено, що об'єктивними факторами, що впливають на конкурентоорієнтованість молоді є:

- участь держави у профорієнтації та працевлаштуванні;
- стан ринку праці; стан ринку освітніх послуг;
- середній рівень заробітної плати;
- до суб'єктивних належати;
- наявність та реалізація особистого плану життя; активне навчання та самонавчання;
- розвиток підприємницьких здібностей, засвоєння професійної діяльності та подальше постійне її удосконалення;
- самоконтроль та самодисципліна;
- постійне прагнення бути успішним; забезпечення свого благополуччя.

Значну роль у системі критеріїв оцінки конкурентоспроможності фахівця, посідає відокремлена від складових компонента – вартість послуг праці. Розмір заробітної платні структура соціального пакету, яку бажає отримати фахівець, все це безпосередньо впливає на затребуваність фахівця. Споживач бажає

отримати робітника, що найбільш відповідає його уявленням, витрачаючи на його утримання мінімальну кількість коштів. Однак не дивлячись на це, ступінь впливу даного критерію на споживчу оцінку конкурентоспроможності є невеликим у порівнянні з якісними характеристиками фахівця.

На основі вищевикладеного можна визначити, що конкурентоспроможність фахівця є багатогранною категорією, яка включає в себе широке коло складових та формується під впливом як особистісних, так і загальнонаціональних факторів. Крім того, слід зазначити, що основні конкурентні переваги фахівця закладаються саме у системі освіти та формуються під її впливом протягом усієї життя.

1.3. Особливості методів навчання майбутнього фахівця графічного дизайну

Вагоме значення у визначенні практичних аспектів в організації навчального процесу відіграє оптимальний вибір методів навчання. Вимоги, які висувають до підготовки спеціалістів у сучасному суспільстві, передбачають використання інтерактивних методів навчання. Один із таких методів – навчальна дискусія.

Основна мета дискусії – не в тому, щоб довести перевагу своєї ідеї, а в тому, щоб відкинути помилкові переконання, дійти згоди. Творча дискусія можлива практично з будь-якої теми за таких умов:

- проблемна постановка питань;
- керування дискусією за допомогою нових питань, які потребують поглиблення або продовження суперечки;
- підведення учасників дискусії до узагальнення підсумків;
- педагогічний такт ведучого (не допускати іронічних зауважень, не давати виступам оцінки, не нав'язувати свою думку, а наводити аргументи).

Основні методи дискусії такі: порушення питань з вивченого матеріалу, а

не випадкових, другорядних; попереднє ознайомлення слухачів з основними положеннями теми, яка обговорюється.

Щоб вести дискусію вправно, треба:

- добре знати предмет, позицію і аргументи опонента;
- не допускати відступу від теми дискусії, підміни понять.

Закінчення дискусії має бути не просто припиненням виступів за відсутністю бажаючих або часу, а логічним підведенням розмови до висновку, якого намагається дійти ведучий, що визначив мету, зміст, хід і підсумки заняття. Тільки тоді дискусія сприятиме творчому засвоєнню вивченого матеріалу [9].

Іншим методом, який будується на комунікативній взаємодії, є мозковий штурм. Суть його – це кількість вербальних і записаних ідей без будь-якої спроби їх оцінки. Основна мета – розвиток творчої манери мислення. Йдеться про те, що студенти мають «мислити голосно, не чекаючи, доки їхні вислови складуться в логічну та послідовну єдність». Це дає можливість студентам швидко накопичити багато конкурентних підходів, які взаємодоповнюються і розв'язують проблеми.

Цей метод належить до дидактичних ігор, знайомих також під іншими назвами: фабрика ідей, біржа ідей, ярмарок ідей. Час тривання «штурму» лімітований, а всі ідеї учасників записуються на папері або на плівці. Після цього проводиться спільна дискусія.

Необхідно зазначити дидактичні цінності мозкового штурму:

- це активна форма роботи, гарний додаток і противага репродуктивним формам навчання;
- студенти розвивають та удосконалюють уміння стисло та чітко висловлювати свої думки;
- учасники «штурму» навчаються слухати й чути одне одного, особливо цьому сприяє викладач, заохочуючи тих, хто прагне до розвитку пропозицій своїх одногрупників;
- науково-педагогічним працівникам легко підтримати «важкого»

студента, звернувши увагу на його ідею;

- набуті рішення часто дають нові підходи до вивчення теми;
- мозковий штурм викликає велику цікавість студентів, на його основі

легко організувати ділову гру [1].

Мозковий штурм пройде успішно, якщо завдання має велику кількість можливих рішень, повинно припускати кілька можливих гіпотез-пояснень.

Слід відзначити, що в більшості навчальних дисциплін можна виокремити проблеми дискусійного характеру. На таких заняттях позитивний результат дає інтелектуальне змагання студентів. Зміст такого змагання студентів можна умовно розділити на декілька складових.

По-перше, важливе місце відводиться підготовчій роботі викладача, яка здійснюється заздалегідь до початку навчальних занять і містить: підготовку для студентів індивідуальних творчих завдань; розподіл кожного індивідуального творчого завдання на дві протилежні проблеми (наприклад, якісь моменти філософсько-педагогічних поглядів стародавніх філософів позначаються знаком «плюс», а якісь – знаком «мінус»); підготовку відповідей на кожную з цих проблем; визначення оцінок правильних відповідей студентів у балах (наприклад, 50% правильних відповідей студентів на кожную із проблем оцінюється трьома балами; 70-80% – чотирма балами; 90-100% – п'ятьма балами).

По-друге, істотне значення має організаційна робота викладача зі студентами. Вона полягає в тому, що викладач видає студентам індивідуальні творчі завдання (за списком групи та з відповідними знаками «плюс» і «мінус») і розподіляє студентську семінарську групу на дві підгрупи підтримки з присвоєнням їм відповідно знаків «плюс» і «мінус».

У ході заняття студенти розподіляють аудиторну дошку на дві половини з присвоєнням їм відповідно знаків «плюс» та «мінус», у скороченому вигляді на своїх половинах дошки записують відповіді на поставлені проблеми по черзі обґрунтовують їх в усній формі. У дискусії студентів-опонентів беруть участь члени підгруп підтримки [2].

Одним із новітніх методів навчання виступає метод кооперативного навчання. Воно базується на спільній роботі студентів над навчальними завданнями проблемного характеру (наприклад, у виконанні навчальних проектів), коли рішення досягається через поєднання зусиль, тобто кооперацію студентів, які колективними зусиллями досягають спільної мети.

Кооперативне навчання сприяє об'єднанню знань, навичок та вмій студентів, їх здібностей та можливостей, що створює умови для взаємонавчання. Студенти починають вчитися один в одного, так що потенціали всіх «присвоюються» кожним, у результаті чого загальний прогрес у навчанні значно прискорюється. Кооперативне навчання вимагає такої організації навчального процесу, при якій як в аудиторії, так і за її межами студенти постійно працюють у парах та малих групах, звітуючи про результати самосійної колективної роботи як викладачеві, так і всій своїй академічній групі в цілому [6].

Із метою ефективності навчання за методом кооперації доцільно змінювати склад груп для того, щоб студенти отримали можливість порівняти власні навчальні та навчально-пошукові досягнення з особистими результатами своїх одногрупників.

Інформаційні технології у підготовці майбутніх дизайнерів у контексті сучасних освітніх тенденцій.

Термін «освітня технологія» вперше почав використовуватися в США (30-і рр. XX ст.), коли з'явилися перші програми аудіовізуального навчання. Тому спочатку педагогічну технологію пов'язували тільки із застосуванням у навчанні технічних засобів програмованого навчання – «технічні засоби навчання» або «технологія навчального процесу». В середині 60-х рр. визначилися два підходи до його тлумачення:

- освітня технологія – це використання технічних засобів і засобів програмованого навчання;
- освітня технологія – це засіб підвищення рівня організації навчального процесу, подолання відставання педагогічних ідей від стрімкого розвитку

техніки [11].

У сучасному інформаційному суспільстві, де загальнодоступний персональний комп'ютер, під'єднаний до всесвітньої інформаційної мережі, став засобом доступу до практично безмежного об'єму інформації, відзначаємо постійно зростаючий вплив сучасних інформаційних технологій на всі сфери людської діяльності. Не меншою мірою цей вплив відчувається і в такій традиційно-інерційній сфері, як освіта. На попередніх етапах суспільного розвитку, поняття технологія було характерним переважно для виробничого процесу. Етимологія слова «технологія» означає «знання обробки матеріалу» (techne – мистецтво, ремесло, наука; logos – поняття, вчення). Але завдяки тому, що технологія включає також і мистецтвоволодіння процесом, вона персоналізується.

На сьогодні очевидно, що комп'ютер є невід'ємною частиною навчального процесу, дає нові можливості для: розвитку студентів і викладачів; посилення мотивації та вдосконалення традиційного навчання; впровадження нових освітніх концепцій; активізації й урізноманітнення навчального процесу; розвитку розумових здібностей та особистісних якостей людини; розвитку та інтенсифікації самостійної творчої активності; відносного спрощення шляху вирішення складних задач і проблем. Інформаційні технології містять якісно нові можливості для навчання й розвитку людини, а тому потребують перегляду змісту та організаційних форм навчання. Без знань про комп'ютерну техніку, без навичок роботи на ній, ми не можемо сьогодні говорити про повноцінно підготовленого фахівця, тим паче дизайнера, до професійної діяльності, та й до життя загалом.

Розробка комп'ютерних технологій навчання на теренах України почалася в середині 70-х років ХХ ст. і розвивалася переважно у вищій школі. Ідея «комп'ютерних навчальних середовищ», належить американському вченому С. Пейперту. На ній базується більшість сучасних навчальних комп'ютерних програм. Він досліджував можливості комп'ютера як засобу для розвитку розумової діяльності учня [2].

Проте, можливості комп'ютера як інструмента розвитку пізнавальних, творчих, дослідницьких здібностей студента можуть проявитися зі зміною мети і змісту сучасної освіти у бік індивідуально-орієнтованої моделі навчання.

Зміна змісту навчання, на думку Т. Тихонової, відбувається за декількома напрямками, значущість яких змінюється з розвитком процесу інформатизації суспільства.

Перший напрям пов'язаний зі становленням навчальних дисциплін, які саме забезпечують підготовку у галузі інформатики.

Другий напрям пов'язаний з активним використанням комп'ютерів і комп'ютерних комунікацій, застосування яких стає нормою в усіх галузях людської діяльності, що зумовлює зміни предметного змісту всіх навчальних дисциплін на всіх рівнях освіти.

Третій напрям пов'язаний зі впливом інформатизації на мету навчання, що вимагає формування якісно нової моделі підготовки членів майбутнього інформаційного суспільства, для яких здатність до людських комунікацій, активне оволодіння науковою картиною світу, гнучка зміна своїх функцій у праці, відповідальна громадянська позиція і розвинена планетарна свідомість стануть початковою життєвою потребою [1].

В інформаційному суспільстві знання виступають в дуже різноманітних формах і способах організації. Відповідно, сучасна освіта також повинна використовувати нові форми і методи для раціоналізації процесу отримання і засвоєння цих знань. Тому першочерговим завданням у напрямку впровадження сучасних інформаційних технологій в систему підготовки дизайнерів є не стільки їх збільшення в кількості, як розширення меж їх застосування. Проаналізувавши сучасні напрямки та перспективи розвитку інформаційних технологій загалом, системи, якими потрібно оволодіти сучасним дизайнерам, можна розділити на три групи.

До першої групи належать програми загального використання, володіння якими є обов'язковим для сучасної людини. Сюди відносяться текстові й табличні редактори, програми для роботи з базами даних, презентаційні

програми, програми для обробки електронної пошти, для роботи в мережі Internet та ін. Вивчення та освоєння цих програм відбувається вже на початках навчального процесу і не залежить від конкретного напрямку освіти.

До другої групи належать програми професійної підготовки. Стосовно підготовки дизайнерів тут можна виокремити окремі підгрупи програм для роботи з векторною, растровою і 3-D графікою, спеціалізовані САПР, пакети підготовки поліграфічної продукції, засоби візуалізації і анімації та інші графічні системи, які дозволять майбутньому дизайнерові виконувати будь-які завдання в найширшому спектрі галузей застосування.

До третьої групи відносимо власне навчальні інформаційні технології, які покликані інтенсифікувати і якісно покращити процес навчання. До цієї групи належать: навчальні фільми; електронні підручники; інтерактивні навчальні курси; дистанційні лекції та семінари; комп'ютерні навчальні середовища.

З педагогічної і методологічної точок зору, перебільшити значення використання сучасних інформаційних процесів неможливо. Педагогіка визначає нові інформаційні технології навчання як методологію і технологію навчально-виховного процесу з використанням новітніх електронних засобів навчання, і передусім, ЕОМ [3]. Нові інформаційні технології (НІТ) – це сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі й подання інформації за допомогою комп'ютерів і комп'ютерних комунікацій. У змісті нових інформаційних технологій освіти, крім складових НІТ навчання, входять також засоби і методи керування системою освіти.

Як показує сучасна педагогічна практика, використання комп'ютера в навчальному процесі спрямоване переважно на розв'язання таких чотирьох типів дидактичних завдань:

1. Комп'ютер використовується як допоміжний засіб для ефективнішого розв'язання вже існуючої системи дидактичних завдань. Змістом об'єкта засвоєння в комп'ютерній навчальній програмі цього типу є довідкова інформація, інструкції, обчислювальні операції, демонстрації тощо.

Комп'ютерні комунікації (комп'ютерні мережі) – засоби зв'язку для передачі інформації між учасниками навчального процесу.

Розвиток інформаційних телекомунікаційних мереж дає новий імпульс системам дистанційного навчання, забезпечує доступ до надзвичайно великих обсягів інформації, яка зберігається в різних куточках нашої планети [8].

2. Комп'ютер може бути засобом, вирішення окремих дидактичних завдань при збереженні загальної структури, мети і завдань безмашинного навчання. При цьому сам навчальний зміст не закладається в комп'ютер (ЕОМ виконує функції контролера, тренажера тощо) [4].

3. Використовуючи комп'ютер, можна ставити й вирішувати нові дидактичні завдання, які не розв'язуються традиційним шляхом. Характерними є імітаційно-моделювальні програми – комп'ютерні програми, що дозволяють спостерігати, моделювати і прогнозувати складні явища або процеси [5].

4. Комп'ютер може використовуватися як засіб, що допомагає засвоювати складні абстрактні теоретичні поняття. Таке засвоювання досягається шляхом моделювання поняття. Водночас реалізуються принципово нові стратегії навчання. Характерним прикладом цього напрямку розробок є так звані «комп'ютерні навчальні середовища», або «мікросвіти», що представляють моделі освоєваних галузей знань [2].

Викладачі, завдяки доступу до мереж телекомунікацій, можуть не тільки істотно підвищувати свою інформаційну озброєність, а й одержують унікальну можливість спілкуватися зі своїми колегами практично по всьому світові. Це створює ідеальні умови для професійних контактів, виконання спільної навчально-методичної і наукової праці, обміну навчальними розробками, даними тощо [6].

Наявність достатньої кількості комп'ютерів дає змогу об'єднувати їх в інформаційну мережу освітньої установи, яка зв'язує всі її підрозділи в єдиний інформаційний простір. Це надає нові можливості автоматизації управлінської, навчально-виховної, адміністративно-господарської діяльності та роботи бібліотеки навчального закладу [1]. Ще одне застосування комп'ютерів

у психологічній службі закладу дає змогу оперативно використовувати складні психодіагностичні методики, тестувати великі групи студентів, проводити статистичну обробку даних психодіагностики, відслідковувати динаміку розвитку їх психологічних особливостей упродовж усього періоду навчання [4].

У перспективі, за допомогою комп'ютерної мережі вдасться об'єднати всі навчальні заклади і установи освіти в єдину інформаційну мережу, що дасть змогу розв'язати проблему обміну оперативною інформацією між органами керування освітою й освітніми установами (накази, довідки, статистичні дані). Ця технологія успішно прогресує в сучасній зарубіжній освіті.

Велика кількість напрямків і видів сучасних інформаційних технологій та їх особливостей і можливостей зумовлюють необхідність дослідження такого аспекту освітніх тенденцій, як системність. Адже звичай немеханічне збільшення кількості засобів і технологій, що використовуються в навчальному процесі, можуть часто не мати позитивного якісного результату. Тільки системний методологічний підхід, який полягає в розгляді системи знань як несуперечливої цілісної множини методів і засобів викладу навчального матеріалу та сукупності відношень і зв'язків між ними, може забезпечувати здобуття студентами повної особистісної моделі знань, яка буде відповідати меті навчання. Тільки творчо спрямована, проблемна освіта може стати передумовою існування ефективної науки, яка, в свою чергу, визначає напрям подальшого підвищення ефективності освіти [7].

Сутність переходу до інформаційного суспільства полягає не просто в збільшенні обсягів інформації або швидкості її обігу. Мова йде як про нову організацію самої інформації, так і про принципово нові та перспективні підходи до її створення, обробки та освоєння. Сучасна освіта за допомогою інформаційних технологій розвивається і формується в постійному діалозі та взаємодії, безупинно модифікується і переформатовується. Вона є важливим фактором складних соціальних і психологічних взаємодій. Але власне раціональне і системне використання новітніх інформаційних технологій є важливою передумовою якісної освітньої діяльності, яка забезпечить ефективне

формування системи знань, умінь і навичок студентів. Домінування особистісних якостей людини над інформаційно-безмежними можливостями сучасного суспільства може стати запорукою вірної професійної спрямованості та моральної пріоритетності майбутніх фахівців-дизайнерів, професійним покликанням яких є змінювати світ на краще.

«Позааудиторна самостійна робота – різноманітні види індивідуальної і колективної навчальної діяльності студентів, які здійснюються вдома за завданням викладача, під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі. Реалізація цих настанов вимагає від студентів активної розумової діяльності, самостійного виконання різних пізнавальних завдань, застосування раніше засвоєних знань» [3].

Запорукою ефективною організації процесу навчання у вищому навчальному закладі є організація науково-дослідної роботи слухачів, що ґрунтується на принципі індивідуального підходу і є різновидом позааудиторної самостійної роботи студента. Науково-дослідна робота визначається наявністю таких чинників:

1. Чітко визначена стратегія вищого навчального закладу щодо організації наукової роботи, місце науково-дослідної роботи студентів у процесі їх фахової підготовки, створення для цього належних умов.

2. Науковий рівень кадрового забезпечення кафедр, що здійснюють підготовку майбутніх фахівців. Наукова компетентність викладачів, визнання їх авторитету ж дослідників формує відповідне інтелектуальне середовище, в якому студенти здобувають професійну освіту.

3. Стан розробки наукових проблем на кафедрах, що забезпечують підготовку фахівців.

4. Поінформованість студентів про наукові здобутки викладачів, що беруть участь у навчально-виховному процесі та досягнення студентів у науковій роботі.

5. Урахування досягнень студентів у науково-дослідній роботі при визначенні їх особистого рейтингу успішності впродовж усього періоду

навчання у ВПЗ.

6. Забезпечення високого наукового рівня викладання навчальних дисциплін.

7. Особиста зацікавленість кожного викладача в залученні студентів до творчої наукової співпраці в процесі оволодіння дисциплінами фахової підготовки, до участі в роботі студентських наукових гуртків.

8. Ознайомлення студентів із методичними розробками науково педагогічних працівників із питань підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах силових структур [3].

Усі світові стандарти в основу навчання ставлять самостійну, творчу роботу того, хто навчається. На цьому принципі базуються і новітні, включно інформаційні, технології навчання. У структурі навчального навантаження студента за системою ЕСТ8 індивідуальна робота також розглядається як один із основних компонентів навчальної діяльності, де вона займає значну частину його навчального навантаження.

Індивідуальна робота студента є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально-спрямований розвиток їх здібностей, науково-дослідну роботу й творчу діяльність.

Індивідуальна робота пов'язана з урахуванням індивідуальних відмінностей студентів, таких як характер протікання процесу мислення, рівень знань і умінь, працездатність, рівень пізнавальної і практичної самостійності, рівень вольового розвитку тощо.

Індивідуальна робота передбачає створення умов для розкриття індивідуальних творчих здібностей студентів. Студент може виконувати індивідуальну роботу як під керівництвом викладача так і самостійно у позааудиторний час за окремим ірафіком з урахуванням особистих потреб і можливостей [5].

Індивідуальні завдання є однією із форм організації навчання у вищій школі, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які

студенти одержують в процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці.

До індивідуальних завдань відносяться реферати, розрахункові, графічні, курсові та дипломні проекти (роботи) тощо.

Індивідуальна робота студентів (слухачів) передбачає одну з форм – індивідуальні навчально-дослідні завдання.

Індивідуальне завдання – це форма організації навчального процесу, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. Індивідуальне завдання виконує студент самостійно під керівництвом науково-педагогічних працівників. Як правило, індивідуальні завдання виконуються окремо кожним студентом за власним вибором. У тих випадках, коли завдання мають комплексний характер, до їх виконання можуть залучатися кілька студентів, у тому числі ті студенти, які навчаються на різних факультетах і спеціальностях. Відповідно до інноваційних технологій навчання, різноманітністю індивідуальних занять є індивідуальні науково-дослідні завдання.

Індивідуальне науково-дослідне завдання є видом позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального чи навчально-дослідницького характеру, яке використовується в процесі поглибленого вивчення програмного матеріалу навчального курсу на основі здобутих знань, умінь і навичок у процесі аудиторних занять. Воно може охоплювати декілька тем або зміст навчального курсу в цілому. ІНДЗ спрямоване на самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизацію, поглиблення, узагальнення, закріплення, практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи [4].

Серед ІНДЗ найпоширенішими є: конспект із теми (модуля) за заданим планом або планом, який студент розробив самостійно; реферат з теми (модуля) або проблематики; анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, історичні розвідки тощо.

Перетворення навчання у самонавчання, коли студент ставиться в умови, у яких він повинен одержувати знання в основному за рахунок творчої самостійної роботи, самостійно шукаючи потрібну для виконання навчальних завдань інформацію та творчо її опрацьовуючи з тим, щоб зробити необхідні висновки та отримати обумовлені навчальним завданням результати – забезпечує становлення автономії студента. Розвиток такої навчальної автономії потребує забезпеченості навчальними матеріалами та літературою для самостійної роботи, можливостями постійного користування студентами інформаційними технологіями, зокрема Інтернетом.

Упровадження навчальної автономії потребує і суттєвої зміни ролі викладача в навчальному процесі. Із людини, яка дає знання та перевіряє їх засвоєння студентами, викладач перетворюється на організатора їх роботи з самостійного пошуку, творчого створення та опрацьовування цих знань. Його головна функція - давати студентам напрямки та орієнтири, а також необхідну допомогу в творчому самонавчанні. Така функція передбачає й те, що залучення викладачем студентів до виконання навчально-дослідної та науково-дослідної роботи стає прямим службовим обов'язком, без виконання якого викладач не може вважатися таким, який повністю відповідає професійним вимогам до нього [7].

Забезпечення навчальної автономії студента часто пов'язують з педагогічною технікою науково-педагогічних працівників, що складається з великої кількості прийомів, які підтримують один одного, складаються в дещо цілісне, в систему. Педагогічна техніка викладача ґрунтується на базових принципах. Спробуємо їх проаналізувати.

1. Принцип вільного вибору. У будь-якій навчальній чи керуючій дії, де тільки можливо, надавати студентові право вибору. Але з однією важливою умовою – право вибору завжди врівноважується усвідомленою відповідальністю за свій вибір.

2. Принцип відкритості. Не лише давати знання, а ще й показувати їх межі. Ставити перед студентами проблеми, вирішення яких лежить за межами

курсу, що вивчається.

3. Принцип діяльності. Необхідно організувати засвоєння студентами знань, умінь, навичок переважно у формі діяльності. Регулярно контролювати процес навчання за допомогою розвиненої системи прийомів зворотного зв'язку.

4. Принцип ідеальності (високого ККД). Максимально використовувати можливості, знання, захоплення самих студентів з метою підвищення результативності та зменшення витрат у процесі навчання. Ідеальність дії (або її ККД) тим вища, чим більша користь і менші витрати. Чим більша активність, самоорганізація студентів, тим вище ідеальність навчальної або керуючої дії. Принцип ідеальності припускає активне залучення студентів до керування своїм колективом, і тоді вони самі навчають одно одного [1].

Таким чином, проблема вибору практичних аспектів організації навчального процесу залишається актуальною і потребує особливо ретельного підходу в умовах реформування системи вищої освіти, враховуючи вимоги євроінтеграційних процесів.

У сучасному світі вища освіта є фундаментом розвитку людства і кожного суспільства зокрема. Безумовно, вона також є гарантом індивідуального розвитку особистості, сприяє формуванню інтелектуального, духовного і виробничого потенціалу суспільства. Тому розвиток освіти повинен гармонійно поєднуватися з розвитком держави, в якій кожна особистість отримала б сприятливі умови для повноцінного індивідуального розвитку, задоволенню як інтелектуальних, так і матеріальних потреб.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ГРАФІЧНОГОДИЗАЙНЕРА

2.1. Методика проведення педагогічного дослідження

Професія дизайнера – одна з відносно нових у нашій країні. До недавнього часу навчання за спеціальністю «Дизайн» у ЗВО не здійснювалось, а потреба в таких спеціалістах на ринку праці вже виникла. Тоді дизайном почали займатися представники суміжних професій, набуваючи досвід у процесі роботи. Сьогодні ситуація змінилась, і серед спеціальностей, за якими ЗВО пропонують отримати освіту, з'явився «Дизайн». Але хто такі дизайнери? Перш, ніж відповісти на це запитання, необхідно визначити, що таке дизайн взагалі і чим він відрізняється від художньої творчості.

У перекладі з англійської дизайн (design) – задум, план, мета, намір, творчий задум, проект, креслення, розрахунок, конструкція; ескіз, малюнок, візерунок, композиція, мистецтво композиції, виріб мистецтва. Дизайн – це специфічна проектна діяльність, що поєднує художньо-предметну творчість та інженерну практику. Об'єктом дизайнерської діяльності може бути все – від конкретних предметів до віртуального простору. Завдання дизайнера, на відміну від художника, створити дещо не тільки красиве, але й функціональне.

Конкуренція стала невід'ємною частиною життя кожної сучасної людини. Вона проявляється практично у всіх сферах життя (особистій, професійній, економічній, політичній) та має різноманітні форми прояву: від самих прийнятних, які активізують ініціативу, рішучість, винахідливість, самостійність, до найогидніших – підступ, зрада, наклеп.

Конкуренцію у вітчизняній психологічній літературі прийнято розглядати як (від латинського *concurrere* – стикатися, змагатися) – одну з основних форм

організації міжособистісної взаємодії, яка характеризується досягненням індивідуальних або групових цілей в умовах протистояння. Конкуренцію зазвичай відрізняє сильне персональне залучення у боротьбу, активізація суб'єкта дії, часткова деперсоналізація уявлень про противника та сильне емоційне забарвлення процесу [3].

Надзвичайно актуально питання конкуренції постає в період самовизначення та розвитку ідентичності людини. Юнацький вік – це пора перших дорослих рішень та досвіду дорослої конкуренції. Юнаки та дівчата активно проявляють себе, тому зіштовхуються з інтересами та цілями інших. Досвід проживання таких стосунків формує у особистості уявлення про власну конкурентоспроможність.

Паралельно саме в цьому віці активно розвиваються міжособистісні стосунки, котрі базуються на єдності цілей, поглядів та цінностей особистості. Тому, саме в цьому віці зіштовхуються дві значущі потреби особистості – потреба в прояві себе, в самореалізації та потреба у формуванні міцних міжособистісних стосунків з іншими. Від досвіду вирішення цього протиріччя залежить емоційне благополуччя людини та уявлення про себе [2].

Окремі характеристики особистості, котрі зумовлюють її конкурентоспроможність, досліджені зарубіжними вченими: А. Маслоу, К. Роджерсом (самоактуалізація, здатність до самоствердження), Р. Алберті, В. Еммонс, Е. Медібруда, Т. Новак, (здатність до самоствердження, самостверджується поведінку), В. Біркенбіль (життєва успішність) та інші [4www.dissercat.com].

Один з провідних конфліктологів М. Дойч (M. Deutsch, 1985) загалом ділить міжособистісні відносини на кооперативні і конкурентні. В кооперативній взаємодії цінується рівність і взаємна повага. У конкурентних відносинах, завжди є приз, це боротьба за виграш [1].

А. Єршов досліджуючи ознаки конкуренції, наголошував на:

- бажанні завдати шкоди або знищити опонента;
- регулюванні конкурентних відносин загально визнаними нормами і

цінностями;

- паралельності дій конкурентів;
- орієнтацію конкурентів на результати та успіхи один одного.

Перший досвід конкуренції людина отримує у батьківській сім'ї. Відносини з братами і сестрами (сиблінгова конкуренція) за своєю психологічною суттю надзвичайно конкурентні. Певну життєву позицію та конкурентні якості закладають порядком народження людини. У такій конкуренції діти ведуть боротьбу за батьківську увагу, за любов, за визнання. Проходячи едипальну стадію психо-сексуального розвитку дитина отримує досвід конкуренції з батьком. Отже, конкуренція в тій чи іншій мірі супроводжує усе життя людини.

Конкуренція в міжособистісних відносинах, як робить їх дуже сприятливими для розвитку особистості так і не дає можливості задовольняти важливі соціальні потреби. Соціалізуючись, студенти розвивають світогляд, самосвідомість, ставлення до дійсності. Пізнання самого себе відбувається саме в процесі спілкування і розуміння інших людей, від того який характер буде мати це спілкування залежить і досвід самопізнання людини.

Основні чинники, які гальмують фахове зростання і підвищення конкурентоспроможності випускників – відсутність життєвого досвіду, неготовність виявляти ініціативу, приймати самостійні рішення, брати себе відповідальність, а також, психологічні проблеми у спілкуванні з колективом, неготовність до інтенсивної праці. Поняття «конкурентоспроможність» можна розуміти як «властивість об'єкта, що характеризується ступенем задоволення їм конкретної потреби проти аналогічних об'єктів, представлених на цьому ринку».

С. Ярошенко під конкурентоспроможністю розуміє «досягнення у професійній діяльності в умовах конкуренції з урахуванням професійних знань, умінь, навичок й ресурсів індивідуально-особистісних якостей» [17].

Головним моментом в успішному досягненні розвивального ефекту навчання є сумісне продукування викладачем зі студентами ефективних,

творчих, неординарних засобів пізнавальної й креативної діяльності за межами заданих видів роботи. Психологи вказують, що оволодіння засобами пізнавальної та творчої діяльності є основним шляхом розвитку відповідних здібностей [8].

Важливо, щоб у творчій групі студентів під керівництвом викладача відбувався обмін набутими способами інтелектуальної діяльності, тобто формувався банк «наукової організації праці студента. Це важлива компонента суб'єктного досвіду студента, її динамічний розвиток, як відомо, інтенсивно сприяє розвитку особистості в цілому.

Тут потрібно зауважити, що викладач у цьому процесі допомагає студентові співвідносити його суб'єктивний досвід із науковим змістом професійних знань. Психологічна підтримка педагога полягатиме у тому, щоб: активізувати продуктивні пізнавальні процеси – логічну пам'ять, самостійність мислення, творчу уяву тощо; підсилити особистісний смисл набутих знань для студента, враховуючи типові вікові та психологічні особливості студентів різних курсів; зберігати та розвивати позитивну «Я–концепцію» студента; включати у зміст завдань опис раціональних способів їх виконання, спонукати до самостійних пошуків індивідуальних способів отримання результату з гарантією обов'язкового підвищення рейтингової оцінки.

Якщо порівнювати студентів творчих спеціальностей зі студентами технічних спеціальностей, можна відчувати велику різницю в відношенні до навчання, цілях на майбутнє, спілкуванні з одногрупниками, викладачами. Творчі люди, як правило, більш неорганізовані, підвладні емоціям, почуттям, часом, відстороненні замкнуті у собі. Ними досить тяжко сприймаються чіткі рамки та обмеження. Це особливий тип людей, до яких потрібен особливий підхід в навчанні. Викладач повинен бути досить терплячим, підлаштовуватися під настрій групи, намагатися зрозуміти кожного студента, допомогти, підтримати в починаннях. Досить складно, з одного боку викладати у студентів творчих спеціальностей, але з іншого боку, це завжди цікаво, не рутинно та незвично. Викладач повинен також по творчому підходити до кожної

педагогічної ситуації, знаходити нові цікаві способи викладання.

Студентами творчих спеціальностей є і досліджувані нами дизайнери . Ця професія вимагає працездатності, великого творчого потенціалу, зацікавленості в своїй роботі, постійного покращення рівня професіоналізму, розуміння потреб та побажань замовника. Виконання цих умов допомагає графічному дизайнеру стати кращим спеціалістом. Конкуренція між графічними дизайнерами, особливо в невеликих містах, є досить великою, вчорашнім студентам тяжко знайти собі роботу, в них на це може піти багато часу. До того ж їх професійність повинна бути на високому рівні. В зв'язку з цим, формування конкурентоспроможності у майбутніх графічних дизайнерів є тією здатністю, що допоможе майбутнім спеціалістам досягнути мети та працевлаштуватися на омріяне місце роботи. Дослідження, проведені нами у групі студентів були зроблені з метою кращого розуміння цієї проблеми. Експериментальне дослідження відбувалося у три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний.

Так як з ознак конкурентоспроможності особистості виділяються: інтелектуальний потенціал, само актуалізація, адекватна самооцінка, самонавчання, комунікабельність, здатність приймати відповідальні рішення, лідерські якості, вміння у команді, креативність, ціннісно-орієнтована адекватність, готовність до професійного самовизначення, то за цими ознаками було вирішено проводити дослідження конкурентоспроможності дизайнерів .

Загалом, дослідження проводилося за допомогою таких методів дослідження:

1. Для визначення рівня конкурентоспроможності у студентів була використана методика В. Андрєєва «Який рівень вашої конкурентоспроможності?».

Діагностика рівня конкурентоспроможності особистості виробляється з метою визначення особистісних якостей учнів, наприклад працьовитий або ледачий, творчий чи консервативний, лідер або ведений, здатний до саморозвитку або має зупинене саморозвиток, стресостійкий або

нестресостійкий.

Даний тест, побудований за методикою В. Андрєєва дозволяє проаналізувати причини і здібності, які не дозволили набрати учням більш високий бал і визначити шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності. Далі переводяться результати відповідей у в бали.

2. Для виміру авторитету формального і неформального лідерів і відношень у групі – метод соціометрії. Соціометрична техніка, розроблена Дж. Морено, застосовується для діагностики міжособистісних і міжгрупових відносин з метою їхньої зміни, поліпшення й удосконалювання.

3. Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі.

4. Анкета В. Загвязинського.

На початку констатувального експерименту ми познайомилися зі студентами, що вчать на спеціальності дизайн , на другому курсі, група ДЗ – 12 1/9. Місцем, де проводилося дослідження, був Запорізький національний університет.

Групу студентів ми поділили на експериментальну, з якою саме будемо проводити майбутні дослідження, та контрольну, з якою будемо порівнювати попередню і визначати чи вдалося досягти успіху за допомогою нашого експерименту.

Розглянемо експериментальну групу. Ця група складалася з десятих чоловік, трьох хлопців і сімох дівчат: При опитуванні викладачів цієї групи був отриманий досить позитивний відгук, група була охарактеризована як досить активна у навчанні, дехто зі студентів брав участь у конкурсах, лише у одного студента були проблеми з відвідуванням коледжу. Більшість студентів охарактеризовані як відкриті в спілкуванні та доброзичливі.

Для початку, було вирішено провести діагностику вихідного рівня конкурентоспроможності в обох групах, для кращого бачення основного становища цієї проблеми (табл. 2.1).

За результатами діагностики вихідного рівня конкурентоспроможності, ми виявили незначні розходження у вихідному стані сформованості

конкуреноспроможності студентів експериментальної і контрольної груп. Конкуреноспроможність студентів експериментальної і контрольної групи є в основному низькою – 78% і 81%. Незначною мірою конфліктна компетентність характеризується середнім рівнем сформованості – 17% і 15%. Висока конкуреноспроможність сформована як у експериментальної, так і контрольної групи досить слабко – 5% і 4%.

Таблиця 2.1

Результати діагностики вихідного рівня конкуреноспроможності, %

Рівень сформованості конкуреноспроможності студентів	Експериментальна група	Контрольна група
Низький	78	81
Середній	17	15
Високий	5	4

Проведена діагностика засвідчує необхідність і актуальність введення до навчання студентів запропонованого нами спецкурсу: «Формування конкуреноспроможності майбутнього графічного дизайнера у процесі фахової підготовки».

Дослідження конкуреноспроможності студентів ЗВО на основі анкетування.

Теорія і практика підготовки студентів у ЗВО давно довели необхідність і ефективність анкетування. У педагогічних дослідженнях анкетний метод застосовується з різними діагностичними цілями. У проблемі діагностики конкуреноспроможності студентів ЗВО, має місце відсутність єдиного підходу, методики тестів, анкет).

В. Загвязинский виділяє наступні методи емпіричного психолого-педагогічного дослідження: вивчення літератури та інших джерел; спостереження; бесіда; тестування; вивчення продуктів діяльності; оцінювання; експеримент; опитування у формі інтерв'ю та опитування у формі анкетування [3].

Анкетування тут розглядається як різновид опитування, в якому ставляться і досягаються ті ж цілі, що і в інтерв'ю, але на основі аналізу письменних відповідей респондентів [3].

У педагогічній енциклопедії анкетний метод визначається як письмове опитування значного кола осіб за певною схемою (анкети або опитувального листа), що ставить метою зібрати масовий (найчастіше орієнтовний), а потім статистично оброблений матеріал для вирішення деяких психологічних завдань [8]. З точки зору Н. Кузьміної, анкетування краще використовувати в групах людей, котрі звикли систематично відповідати на питання [7]. Будь-яке явище має позитивний і негативний бік, аналогічно ми говоримо і про метод анкетування. Звичайно ж, у даного методу є сильна і слабка сторони.

Сильна сторона анкетування в тому, що воно дає можливість обстежити велику кількість студентів в обмежений час без особливих витрат і тим самим, на основі статистичної обробки отриманих даних та їх аналізу, дозволяє встановити об'єктивні факти, відносно досліджуваної проблеми. Слабка сторона анкетування полягає в тому, що питання носять стандартизований характер, що не завжди дозволяє скласти повну картину з досліджуваної проблеми. Даний негативний ефект можна зменшити при розробці опитувальника анкети.

З точки зору В. Загвязинського, для підвищення об'єктивності опитування необхідно: однозначно і чітко ставити питання; не давати питання з підказками; використовувати непрямі питання, що виявляють та цікавлять дослідника; питання анкети повинні бути взаємозв'язані і частково за змістом перекривати один одного, що дозволить перевірити достовірність відповідей [3].

А. Ангеловській, Є. Максимова розуміють конкурентоспроможність студента ЗВО як інтегральну якість чи характеристику особистості. Не менш поширене в педагогічних дослідженнях трактування: В. Андрєєва, А. Бикової, Е. Потапової пов'язане з розумінням конкурентоспроможності як певної сукупності особистих і професійних здібностей. Так, на думку В. Андрєєва, «конкурентоспроможна особистість» – це особистість, для якої характерне

прагнення і здатність до високої якості та ефективності своєї діяльності, а також до лідерства в умовах змагальності, суперництва і напруженої боротьби зі своїми конкурентами» [1]. Точніше висловлює дану позицію А. Бикова, кажучи про те, що конкурентоспроможність фахівця «заснована на сукупності різних здібностей (гностичних, проектувальних, конструктивних, організаторських, комунікативних) і сформованості умінь реалізувати ці здатності в різних змінюючихся ситуаціях, діяльності і повсякденних відносинах» [2].

Проаналізувавши визначення конкурентоспроможності студентів у різних авторів, ми виділили суттєві ознаки даного поняття і прийшли до такого визначення: «конкурентоспроможність студента – це здатність досягнення успіху у професійній діяльності в умовах конкуренції на основі ключових компетенцій та мобілізації ресурсу індивідуально-особистісних якостей».

Анкета включає два блоки питань. Саме дані компоненти блоків анкети (здатність до досягнення успіху в професійній діяльності в умовах конкуренції; наявність ключових компетенцій; здатність до мобілізації ресурсу індивідуально-лич-ностних якостей) відображають зміст конку-тоспроможності студента. З точки зору Е. Ільїна, «успіхи надихають його (студента), а постійно виникаюче задоволення від досягнутого результату призводить до задоволеності родом занять, тобто до стійкого позитивного відношення до своєї діяльності» [6].

А так як в подоланні різних перешкод і невдач значну роль відіграє воля, частина питань відведена в тому числі і для оцінки загального розвитку волі студента. До першого блоку були включені запитання, складені на основі методик А. А. Реана «Мотивація успіху і страх невдач» [6].

У другий блок було включено питання, відображаючі ключові компетенції в професійній підготовці студентів ЗВО. При визначенні ключових компетенцій ми дотримуємося точки зору Е. Зеєра. Він виділяє п'ять ключових компетенцій, яким надається особливе значення у професійній освіті:

- соціальна компетенція – здатність брати на себе відповідальність,

спільно знаходити рішення і брати участь в його реалізації, толерантність до різних етнокультур і релігій, прояв спряженості особистих інтересів з потребами підприємства;

- комунікативна компетенція – визначає володіння технологіями усного та исенного спілкування на різних мовах, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, включаючи спілкування через Інтернет;

- соціально-інформаційна компетенція, яка характеризує ступінь володіння інформаційними технологіями і критичне відношення до соціальної інформації, що поширює ЗМІ;

- когнітивна компетенція – готовність до постійного підвищення освітнього рівня, потреба в актуалізації та реалізації свого особистісного потенціалу, здатність до саморозвитку, до самостійного накопичення нових знань і умінь;

- спеціальна компетенція-підготовленність до самостійного виконання професійних дій, до оцінки результатів своєї праці [4].

В експериментальній групі, для визначення рівня конкурентоспроможності була використана методика «Який рівень вашої конкурентоспроможності?».

Діагностика рівня конкурентоспроможності особистості виробляється з метою визначення особистісних якостей учнів, наприклад працьовитий або ледачий, творчий чи консервативний, лідер або ведений, здатний до саморозвитку або має зупинений саморозвиток, стресостійкий або стресонестійкий. Даний тест, побудований за методикою В. Андрєєва дозволяє проаналізувати причини і здібності, які не дозволили набрати учням більш високий бал і визначити шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності.

Далі приводяться результати відповідей у балах. При відповідях на питання ставляться такі бали: а-5 балів, б-4 бали, в-3 бали, г-2 бали, д-1 балл. Підсумовуємо набране число балів і отримуємо число, що знаходиться в інтервалі 30-150 балів. Потім співвідносимо бали та визначаємо рівні

конкурентоспроможності.

30-42 б. 1 рівень – дуже низькій

43-57 б. 2 рівень – низький

58-70 б. 3 рівень – нижче середнього

71-83 б. 4 рівень – трохи нижче середнього

84-96 б. 5 рівень – середній

97-109 б. 6 рівень – трохи вище середнього

110-122 б. 7 рівень – вище середнього

123-137 б. 8 рівень – високій

138-140 б. 9 рівень – дуже високій

141-150 б. 10 рівень – найвищий.

Конкурентоспроможність студентів ЗВО пов'язана зі схильністю до домінування.

Доведено, що, по-перше, схильність до домінування тісно пов'язана з професійним зростанням, творчими здібностями і незалежністю особистості. По-друге, схильність до домінування як фактор успішності в умовах конкурентної боротьби забезпечує розвиток лідерських якостей, високу стресостійкість, вміння піти на ризик, розвиток творчих здібностей, що в майбутньому допоможе в ефективному професійному розвитку.

Схильність до домінування тісно пов'язана з професійним зростанням, творчими здібностями і незалежністю особистості, а так само забезпечує розвиток лідерських якостей, розвиток високої стресостійкості, вміння піти на ризик.

За результатами тестування (табл. 2.2) були виділені чотири якості в структурі конкурентоспроможності, рівень сформованості яких у студентів був самим низьким. Це наступні якості: цілеспрямованність, стресостійкість, соморозвиток, лідерство, рівень інших якостей виявлений як середній.

Для виявлення схильності до домінування як чинника успішності в умовах конкурентної боротьби був використаний опитувальник «Методика діагностики міжособистісних відносин» Т. Лірі.

Результати тесту у процентному відношенні

Питання тесту	Результати
1. Мені відомо, чого я хочу домогтися у найближчі 2-3 роки.	44%
2. Я ціную ділових, практичних і заповзятливих людей	45%
3. Мені відомо, в якій сфері можу пристойно заробити	45%
4. Мені вистачає енергії, аби довести розпочату справу до кінця	88%
5. Я втомлююся після роботи	51%
6. Мої батьки та вчителі вважали мене старанним та ретельним	67%
7. Мені вдається, начебто, при нерозв'язній проблемі знайти несподівано просте та навіть оригінальне рішення	45%
8. Я швидко освоюю нові види діяльності	39%
9. Я буваю ініціатором нововведень у нашому колективі	42%
10. Я здатний йти на ризик, навіть якщо шанси на успіх невеликі	38%
11. Мої друзі вважають мене людиною рішучою	42%
12. Купуючи дорогу, але необхідну мені річ, я приймаю рішення сам, покладаючись на свій смак	27%
13. Я висловлюю свою думку, навіть якщо комусь вона не подобається	52%
14. У дискусіях і суперечках мені найчастіше вдається наполягти своєму	48%
15. Приймаючи відповідальне рішення, я покладаюся лише з себе, й ні з ким не раджуся	61%
16. У колі друзів мені вдається і подобається бути «душею компанії»	79%
17. Мені легко вдається встановити контакти з новими для мене людьми	58%
18. Я віддаю перевагу брати на себе відповідальність, керуючи людьми, ніж підпорядковуватися комусь	48%
19. Я систематично займаюся самоосвітою, саморозвитком своїх особистісних якостей	45%
20. Я веду щоденник, де розплановую своє життя, аналізую свої промахи та системні помилки	3%
21. Якщо чогось досяг, то завдяки самоосвіти та самовдосконаленню	32%
22. Ввечері після робочого дня я засинаю	47%
23. Якщо мені хтось нагрубить, то я швидко забуваю про це	36%
24. Мені вдається не втягувати себе у конфлікти	50%
25. Чи вважають вас друзі, колеги по роботі людиною «з перспективою» (у плані професійного зросту)?	51%
26. Як часто зі своєї особистої ініціативи ви берете участь в дискусіях, семінарах, конференціях?	47%
27. У професійному плані (у плані професійного самовизначення і підвищення кваліфікації) два останніх роки я маю просування.	34%
28. Вважаю, що потрібно робити все ретельно й якісно або не робити взагалі	37%
29. Можу одну і ту ж саму роботу неодноразово переробляти, вносити якісні покращення.	23%
30. Чи були в вас випадки, щоб ваш керівник просив вас переробити роботу ще раз?	45%

Методика створена Т. Лірі, Г. Лефоржем, Р. Сазек в 1954 р. і призначена для дослідження уявлень суб'єкта про себе і ідеальному «Я», а також для

вивчення взаємин у малих групах. За допомогою даної методики виявляється переважаючий тип відносин до людей в самооцінці та взаїмооцінці.

Типи ставлення до оточуючих:

Авторитарний – диктаторський, владний, деспотичний характер, тип сильної особистості, яка лідирує у всіх видах групової діяльності. Всіх наставляє, повчає, у всьому прагне покладатися на свою думку, не вміє приймати поради інших. Навколишні відзначають цю владність, але визнають її. Домінантний, енергійний, компетентний, авторитетний лідер, успішний у справах, любить давати поради, вимагає до себе поваги, впевнена у собі людина, але лідер, завзятий і наполегливий.

Егоїстичний – прагне бути над усіма, але одночасно в стороні від усіх, самозакоханий, розважливий, незалежний, себелюбний. Труднощі перекладає на оточуючих, сам належить до них кілька відчужено, хвалькуватий, самовдоволений, зарозумілий. Егоїстичні риси, орієнтація на себе, схильність до суперництва.

Агресивний – жорсткий і ворожий по відношенню до оточуючих, різкий, жорсткий, агресивність може доходити до асоціальної поведінки. Вимогливий, прямолінійний, відвертий, строгий і різкий в оцінці інших, непримиренний, схильний у всьому звинувачувати оточуючих, насмішкуватий, іронічний, дратівливий, упертий, завзятий, наполегливий і енергійний.

Підозрілий – відчужений по відношенню до ворожого і злісного світу, підозрілий, образливий, схильний до сумніву в усьому, злопам'ятний, постійно на всіх скаржить, всім незадоволений (шизоїдний тип характеру). Критичний, нетовариський, відчуває труднощі в інтерперсональних контактах через невпевненість у собі, підозрілість і боязнь поганого ставлення, замкнутий, скептичний, розчарований в людях, потайний, свій негативізм проявляє у вербальній агресії, критичний по відношенню до всіх соціальних явищ і оточуючих людей.

Підкорений – покірний, схильний до самоприниження, слабовільний, схильний поступатися всім і в усьому, завжди ставить себе на останнє місце і

засуджує себе, приписує собі провину, пасивний, прагне знайти опору в кому-небудь більш сильному. Сором'язливий, лагідний, легко ніяковіє, схильний підкорятися сильнішому без урахування ситуації, скромний, боязкий, поступливий, емоційно стриманий, здатний підпорядковуватися, не має власної думки, слухняно і чесно виконує свої обов'язки.

Залежний – різко невпевнений у собі, має нав'язливі страхи, побоювання, тривожиться з приводу, тому залежимо від інших, від чужої думки. Слухняний, боязкий, безпорадний, не вміє проявити опір, щиро вважає, що інші завжди праві, конформний, м'який, очікує допомоги і порад, довірливий, схильний до захоплення оточуючими, ввічливий.

Доброзичливий – доброзичливий і люб'язний з усіма, орієнтований на прийняття і соціальне схвалення, прагне задовольнити вимоги всіх, «бути хорошим» для всіх без урахування ситуації, прагне до цілей мікрогруп має розвинуті механізми витіснення і придушення, емоційно лабільний (істероїдний тип характеру). Схильний до співпраці, кооперації, гнучкий і компромісний при вирішенні проблем і в конфліктних ситуаціях, прагне бути у згоді з думкою оточуючих, свідомо конформний, слід умовностям, правилам і принципам «хорошого тону» у відносинах з людьми, ініціативний ентузіаст у досягненні цілей групи, прагне допомагати, відчувати себе в центрі уваги, заслужити визнання і любов, товариський, проявляє теплоту і дружелюбність у відносинах.

Альтруїстичний – гіпервідповідальний, завжди приносить у жертву свої інтереси, прагне допомогти і співчувати всім, нав'язливий у своїй допомозі і занадто активний по відношенню до оточуючих, приймає на себе відповідальність за інших (може бути тільки зовнішня «маска», що приховує особистість протилежного типу). Відповідальний по відношенню до людей, делікатний, м'який, добрий, емоційне ставлення до людей проявляє в жалю, симпатії, турботі, ніжності, вміє підбадьорити і заспокоїти оточуючих, безкорисливий і чуйний.

За спеціальною формулою визначається показники по основному

чиннику: домінування.

$$\text{Домінування} = (I - V) + 0,7 \times (VIII + II - VI)$$

Вимір авторитету формального і неформального лідерів і відношень у групі.

З власних початкових спостережень можна відзначити таке: група є досить дружною, всі добре спілкуються один з одним, поважливо, поодинокі знаходяться тільки один хлопець та одна дівчина. При звичайних умовах конкуренція між студентами не спостерігається. Доцільно було вивчити міжособистісні відношення в групі методом соціометрії, для кращого визначення конкурентоспроможності у подальшому ході дослідження.

Студентам було роздано соціометричні картки. Коли соціометричні картки заповнені і зібрані, почався етап їхньої математичної обробки методом складання соціоматриці.

Табличний етап обробки даних передбачає побудову соціоматриці – таблиці, за допомогою якої узагальнюються результати опитування. Міжособистісні стосунки в досліджуваній групі за критеріями симпатії – антипатії у сфері навчальної діяльності або у сфері дозвілля. Соціоматриця повинна містити такі основні відомості про групу:

1) список членів групи, які роблять вибори. Кожному досліджуваному у списку присвоюється відповідний порядковий номер. Для полегшення подальшої інтерпретації спочатку записують прізвища, імена юнаків, а потім дівчат;

2) список членів групи, кого вибирають. Для того, що не загроможувати соціоматрицю великою кількістю інформації, замість прізвищ та імен досліджуваних записують лише їх порядкові номери;

3) на соціоматриці одночасно фіксуються як позитивні «+», так і та негативні «-» вибори кожного досліджуваного;

4) для кожного з досліджуваних необхідно підрахувати загальну кількість:

- отриманих позитивних виборів;

- отриманих взаємних позитивних виборів;
 - отриманих негативних виборів;
 - отриманих взаємних негативних виборів;
- 5) для групи підрахувати загальну кількість:
- позитивних виборів;
 - взаємних позитивних виборів;
 - негативних виборів;
 - взаємних негативних виборів.

Індекс групової згуртованості: є досить низьким, у групи є схильність до розділу на пари. Не зважаючи на те, що на перший погляд група здається досить дружньою, у поведінці студентів просліджуються деякі антипатії один до одного.

Сучасні юнаки віком від 18 до 22 років загалом мають позитивне емоційне ставлення до конкуренції, бачать себе успішними, спрямовані на досягнення своїх цілей, орієнтовані на формування позитивного суспільного іміджу – 74% респондентів вибудовують конкурентні відносини з іншими людьми, при цьому відношення у них до данного процесу коливається від явно позитивного ставлення до явно негативного і 26% категорично взагалі проти конкуренції, не люблять і не вступають в конкурентні відносини.

На фоні прагнення до конкуренції юнаки орієнтовані, перш за все, на задоволення матеріальних потреб та потреби в розкритті власного потенціалу, а вже потім на розвиток контактів між людьми та реалізацію потреби у визнанні.

Дівчата юнацького віку схильні в напружених міжособистих відносинах обирати компромісну або конкурентну стратегію поведінки, отже бажання відстояти власні інтереси домінує у їх поведінці. Ті, хто використовують конкуренцію у власному повсякденному житті мають високий рівень мотивації досягнення, вони займають активну позицію у стосунках, дуже рідко обирають компроміс та уникання як стратегії поведінки. На фоні цього, вони більш задоволені міжособистісними стосунками, орієнтовані на них. Міжособистісні стосунки одночасно стають для них засобом реалізації прагнення до

конкуренції та її інструментом.

Посилення дисгармонії у стосунках юнаків, які мають виражене прагнення до конкуренції активізує у них стратегію пристосування та одночасно знижує рівень задоволеності потреби в самореалізації. Оскільки потреба в самореалізації збільшує рівень агресивності в міжособистісних стосунках, що в свою чергу посилює у них дисгармонію. Неможливість задовольнити потребу в досягненнях та матеріальні потреби зменшує у них рівень актуальності соціальних потреб.

Юнаки, які мають негативне відношення до конкуренції та не вступають в конкурентні відносини на перше місце ставлять міжособисті відносини. Посилення в них дисгармонії значно знижує у них прагнення до досягнення успіху, зменшується рівень актуальності матеріальних потреб та потреби в безпеці. В цілому для цих юнаків конкуренція пов'язана з небезпекою, агресією тому вони частіше обирають уникання, пристосування та компроміс як стратегії поведінки. Досягнення успіху, матеріальні потреби, конкуренція для них загрожують міжособистісним стосункам, тому при актуальності потреби в міжособистісних стосунках ці прояви в їх поведінці знижуються.

Отже, далі було би доречно з'ясувати рівень конкурентоспроможності експериментальної групи студентів до введення спецкурсу (рис. 2.1.). Перед тим, як його вводити, дійсно, треба краще зрозуміти підґрунтя нашої праці.

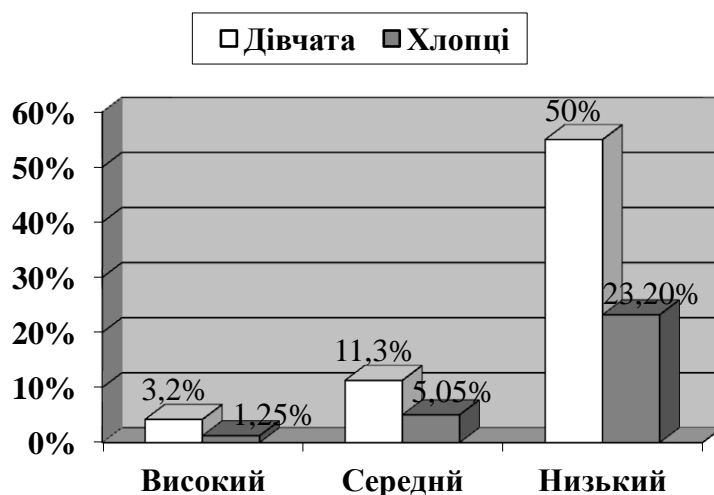

Рис. 2.1. Рівень конкурентоспроможності експериментальної групи студентів до введення спецкурсу

Ми можемо бачити, що низький рівень у дівчат (50%) значно більше ніж у хлопців (23,20%). Не дуже велике розходження на середньому рівні, дівчата – 11,3%, хлопці – 5%. І на високому рівні у дівчат – 3,2%, у хлопців – 1,25%. Метою введення спецкурсу є підвищення показників цієї групи.

Сучасний розвиток суспільства висуває нові вимоги до особистості та професіоналізму дизайнера . Пріоритетною характеристикою у вихованні та формуванні дизайнера як універсального спеціаліста творчої діяльності є його здатність орієнтуватися в швидких змінах суспільного устрою. Необхідним для постійного позитивного розвитку суспільства є спеціаліст, який прийматиме самостійні рішення, відрізнятиметься мобільністю, динамізмом та конструктивністю мислення.

Людство рухається до нової стадії розвитку суспільства – суспільства знань. Про це свідчить аналіз будь-якої сфери суспільного життя. Зміна ідей, знань, технологій відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. А це означає, що при звичній, традиційній освіті навчити людину на все життя неможливо.

Для конкурентоспроможності нації потрібно виховувати молодь з інноваційним типом мислення та культури, готової до інноваційної діяльності і, зокрема, науково обґрунтованого планування. Активність людини в цих умовах, як стверджують психологи, може бути направлена на повне пристосування до середовища за рахунок своїх власних резервів і внутрішніх ресурсів, де ключовим фактором динамічного розвитку буде виступати самоосвіта.

Значну роль може і повинна грати вища школа. Перед сучасною вищою освітою нагальною стає задача навчити студента самостійно опановувати нові знання та інформацію, навчити його вчитись, виробити потребу в навчанні протягом всього життя.

Враховуючи важливість конкурентних якостей для професійної діяльності дизайнера, нами було розроблено спецкурс для формування конкурентоспроможності у майбутніх дизайнерів , характеристика якого буде

представлена нижче.

Студенти повинні навчитися протягом курсу: бути конкурентоспроможними на ринку праці; більш впевнено аналізувати процеси навколишнього середовища; впроваджувати нові технології в своїй роботі, розуміти необхідність постійного оновлення знань.

Спецкурс «Формування конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів у процесі фахової підготовки» розрахован на 72 години. З них: 32 годин – на самостійну, 38 годин – на аудиторну роботу. Аудиторні години розподілені наступним чином: 10 годин лекційних, 16 годин практичних та 12 годин індивідуальної роботи (табл. 2.3).

Конкурентоспроможна особистість – це така особистість, яка здатна швидко і безболісно адаптуватися до постійних змін суспільних умов, науково-технічного прогресу й нових видів діяльності та форм спілкування за умови збереження позитивного внутрішнього психоенергетичного потенціалу і гармонії. Дуже важливим є у розвитку конкурентоспроможності у студентів є введення до спецкурсу ознайомчих лекцій, які дадуть зрозуміти їм сам цей термін та саме розуміння чи справді це важливо у їхній майбутній професійній праці.

Таблиця 2.3

Спецкурс «Формування конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів у процесі фахової підготовки»

№	Назва розділів тем та їх зміст	Кіл-ть годин	
		всього	лекцій
Модуль I. Науковий погляд на феномен конкурентоспроможності.		12	6
1.	Сутність та зміст феномена конкурентоспроможності. Основні поняття, їх суть, співвідношення та специфічні риси. Теорії та концепції конкурентоспроможності. Основні принципи поведінки конкурентоспроможної особистості.		2
2.	Характеристика конкурентоспроможної особистості. Важливість конкурентоспроможності майбутніх фахівців. Розвиток конкурентоспроможності у сучасному світі.		2
3.	Основні принципи поведінки конкурентоспроможної особистості, погляд науки на феномен конкурентоспроможності та особистісні характеристики особистості. Психологічний та психодіагностичний погляд на конкурентність та конкурентні якості. Соціальний погляд.		2

Продовження таблиці 2.3

№	Назва розділів тем та їх зміст	Кіл-ть годин	
		всього	лекцій
	Модуль II. Конкурентоспроможність у суспільстві	8	4
4.	Важливість конкурентоспроможного фахівця на сучасному ринку праці. Нові можливості та переваги.		2
	Назви практичних занять та їх зміст		
1.	Семінар на тему: « Конкурентоспроможність, як необхідність для майбутнього фахівця, що бажає мати успіх у професії графічного дизайнера»		2
2.	Семінар на тему: « Покликання графічного дизайнера – проектувати, оновлювати, покращувати».		2
3.	Семінар на тему: « Здатність конкурувати, мати високий рівень фахівця та суміщення твердого розуму з творчими поривами та бажаннями до вільної думки.		2
4.	Використання творчих ігор для розвитку конкурентоспроможності у графічних дизайнерів.		2
5.	Вправи для розвитку творчих здібностей майбутнього графічного дизайнера .		2
6.	Написання твору на тему: «Як я бачу себе у майбутній професії графічного дизайнера»		2
7.	Розвиток конкурентоспроможності студентів. Тренінг «Формування конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів».		2

Тренінг «Формування конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів».

Знайомство.

З початку тренінгу усім учасникам пропонується розповісти трохи про себе, (10-15 хв.) для ознайомлення. Це може бути ім'я, місце проживання, спеціальність, різноманітні хобі, захоплення.

Після ознайомлення переходять до першої вправи.

Вправа «Візитна картка».

«Візитна картка» – серйозне завдання, яке дає можливість стимулювати здійснення самоаналізу, самоідентифікацію учасника тренінгу. Така робота є необхідним попереднім етапом для самоактуалізації – витягування з пасиву в актив поведінки всіх тих необхідних уявлень, умінь, навичок, якими володіє претендент на лідерство.

Ця вправа відмінно працює на початковій стадії тренінгу, так як вона передбачає знайомство учасників групи один з одним. Крім того, умови роботи вимагають від учасників різноманітних і недирективних контактів з членами

команди.

Спочатку кожен учасник складає отриманий ним ватманський лист по вертикалі навпіл і робить в цьому місці розріз (великий настільки, щоб в отвір, що утворився можна було просунути голову). Якщо тепер ми одягнемо на себе аркуш, то побачимо, що перетворилися в живу рекламну тумбу, у якої є лицьова і тильна сторона.

На передній частині аркуша учасники тренінгу складуть індивідуальний колаж, що розповідає про особисті особливості гравця.

Тут, на «грудях» потрібно підкреслити достоїнства, але не забути і про якості, які, м'яко кажучи, не радують вас. На тильній стороні ватманського аркуша («спинці») відобразимо те, до чого ви прагнете, про що мрієте, чого хотіли б досягти.

Сам колаж складається з текстів, малюнків, фотографій, які можна вирізати з наявної друкованої продукції та доповнити при необхідності малюнками і написами, зробленими від руки.

Коли робота по створенню візитної картки завершена, всі надягають на себе колажі та здійснюють променад по кімнаті. Всі гуляють, знайомляться з візитками один одного, спілкуються, задають питання.

Вправа 1 «Надзвичайна ручка».

Мета: розвиток комунікативних здібностей, розкутість в спілкуванні з іншою людиною, розвиток уяви.

Хід вправи:

Попросити учасників сісти попарно. Дати кожній парі по звичайній шариковій ручці. Один з учасників пари повинен намагатися «продати» цю ручку іншому, вигадуючи і розповідаючи не існуючі чудотворні властивості, яки вона начебто має. Після того, як напарник погоджується купити цю ручку, за справу береться тепер вже він сам і також намагається «продати» цю ручку.

Коли всі закінчать, кожен повинен поділитися враженнями, як же йому сподобалося чи ні намагатися набити ціну мало коштую чому предмету. Кожен учасник може розповісти чи випадало йому колись у житті щось продавати і чи

добре йому вдавалася ця справа.

Вправа 2 «Вговорити».

Мета: розвиток комунікативних здібностей, розкутість в спілкуванні з іншою людиною.

Хід вправи:

Учасники знову працюють попарно. Один учасник повинен уявити начебто інший учасник забрав у нього дуже важливу річ. Щоб забрати цю річ, він повинен добре його вговорювати та вдаватися до різного роду хитрощів. Коли йому це вдасться, вони міняються місцями.

Після того, як всі пари закінчать, кожен може розповісти, які враження він отримав. Також, кожен може розказати, чи є в нього настільки дорога йому річ, що він би вдався до таких вмовлянь, а то і до більших дій.

Вправа «Мрії».

Кожному учаснику пропонується розповісти, яким він бачить себе у майбутньому, після закінчення ЗВО. Дозволяється називати будь-які мрії, навіть нереального змісту. Потім учасники повинні назвати шляхи досягнення названих мрій і визначити чи є такі шляхи зовсім. Можна проаналізувати складність шляху до мрій, бажання кожного іти цим шляхом. Ця вправа дозволяє розвинути цілеспрямованість студентів, встановити мету, яка буде з ними упродовж навчання.

Час виконання: 30-40 хв.

Вправа «Замальовки».

Учасникам роздаються аркуші та кольорові олівці чи якісь інші засоби малювання. Кожен повинен замалювати свої майбутні мрії, що він оголошував у попередній вправі. Це можуть бути як конкретні предмети чи явища, так і абстракції. Після того, як малюнок буде намальований, кожному треба пояснити своє творіння, хоча б у кратці. Вкінці роботи здаються ведучому тренінгу і аналізуються психологами. Вправа дозволяє зобразити, побачити свою мрію своїми очима і, таким чином, вона більш закріплюється у созннанні.

Час виконання: 1-1.5 години.

Матеріали: аркуші, кольорові олівці, маркери, фломастери.

Вправа «Стілець».

Всі учасники встають зі своїх місць. Забирається один стілець. За командою ведучого тренінгу усі повинні сісти на свої місця. Одна людина залишається без стільця. Учасник стає у центр і повинен згадати та розповісти якусь цікаву історію чи випадок що з ним стався. Краще буде, якщо цей випадок буде відноситися до навчання в університеті чи хоча б в школі. Після розповіді, усі аплодують йому. Так повторюють декілька разів. Задача завдання, в більш розважальній формі, привчити студентів до того, що їм доведеться несподівано відповідати на парах, бути активними, швидко орієнтуватися.

Час виконання: 30-40 хв.

В завершення кожен розповідає з якими труднощами йому довелося зустрітись на початку свого навчання. Ці ситуації аналізуються, пропонуються варіанти вирішення виниклих проблем.

Вправа «Ідеал».

Роздаються аркуші паперу та ручки. Учасникам пропонується записати в стовпчик для себе риси ідеального студента, що на їх думку є найважливішим у особі студента, яким він їм уявляється. Потім, по черзі, кожен зачитує свій варіант і пояснює, чому саме ці риси він вважає підходящими. Далі пропонується відмітити ті риси, які на їх думку можна віднести до них самих. Кожен називає свої риси, при бажанні пояснює свій вибір. Вправа допомагає скласти ідеал свого поведження як студента.

Час виконання: 30-40 хв.

Матеріали: ручка, папір.

Вправа «Пари німих».

Учасники діляться по парам. Перший учасник намагається пояснити іншому щось про себе тільки жестами, без ніяких слів. Інший у парі намагається озвучити те, що показує йому перший. Потім вони міняються місцями. Партнери також можуть помінятись. Після закінчення вправи, кожна з

пар розповідає, як вони порозумілися. Спочатку розповідає учасник якому показували, що він зрозумів. Потім розповідає другий учасник, що він хотів показати своїми жестами. І навпаки. Вправа дозволяє учасникам більш порозумітися та спонукає до спілкування з іншими студентами.

Час виконання: 20-30 хв.

Вправа «Правда-неправда».

Учасники сідають вже іншими парами. Один з пари повинен назвати твердження, а інший за його мімікою та поведінням вгадати правда то чи ні. Потім учасники виконують теж саме, тільки міняються ролями. Наприкінці завдання кожен розповідає, що йому вдалося вгадати та чи важко було визначити неправдиві твердження партнера. Усі дискутують на тему того, як можна визначити правдивість слів за допомогою рухів, міміки людини. Вправа допомагає учасникам більш розкритися для спілкування та трохи більше дізнатися про неправдивість у спілкуванні з людьми, щоб у майбутньому намагатися уникати людей такого типу чи просто їх вчасно визначати.

Час виконання: 20-30 хв.

Вправа «Анти-ідеал».

Наприкінці знову роздаються аркуші паперу. Тепер вже кожен повинен написати ті риси, які він вважає негативними у особистості студента. Якщо учасник признає такі у себе, він також їх відмічає. Кожен зачитує свій варіант неідеального студента, при бажанні зазначає і свої негативні риси та намагається указати засоби, за допомогою яких їх можна було б позбутися. Аркуші здаються ведучому тренінгу, їх потім може переглянути психолог. Вправа дозволяє визначити негативні риси студента, може і свої та уникати їх появи.

Час виконання: 30-40 хв.

Матеріали: ручка, папір.

Вправа «На місці викладача».

Учасник тренінгу виходить перед іншими і уявляє, що він – це викладач, а інші учасники – його нові студенти. Перед цим він повинен подумати, як

краще представитися, почати пару, справити гарне враження на студентів. Учасник повинен намагатися тримати увагу на собі та при можливості зацікавлювати учасників. Так стають на місце викладача по черзі усі учасники тренінгу. Після закінчення вправи кожен розповідає, як йому було на місці викладача, було складно чи весело, яким чином вдавалося привернути увагу. Вправа дає можливість, в якомусь сенсі, зрозуміти викладача, стати на його місце, а також допомагає розкріпоститися перед публікою.

Час виконання: 30-40 хв.

Вправа «Спільна картина».

Усім учасникам роздаються різні матеріали для малювання. Завдання в тому, щоб намалювати спільний пейзаж усіх учасників групи. Для цього закріплюється великий ватман, на якому кожен учасник малює щось своє. Тематика може бути різною. Учасники можуть як домовлятися про те, що малювати, так і малювати спонтанно. При закінченні завдання усі дивляться що в них вийшло. Кожен пояснює, чому він вирішив намалювати саме це і як те, що він намалював вписується в загальну картину. Вправа сприяє згуртованості, підняттю настрою та визначенню спільного образу для всієї групи.

Час виконання: 1-1.5 години.

Матеріали: кольорові олівці, маркери, фломастери, чим більше матеріалів, тим краще.

Вправа «Визнання помилок».

Кожному пропонується визначити свої основні помилки, на початку навчання, якщо він вважає, що такі є, спілкування з педагогами, одногрупниками, поводження в тій чи іншій ситуації. Починати фразу треба: «Я вважаю, що моїми основними помилками у навчанні були такі...» Вказується все, що стосується навчання. Потім кожен намагається встановити шляхи виходу с таких ситуацій, або уникнення таких помилок. Вправа допомагає проаналізувати себе та уникати у майбутньому подібних ситуацій.

Час виконання: 30-40 хв.

При закінченні тренінгу важливо, щоб учасники проаналізували, що їм

дав цей тренінг, які емоції вони переживали, чи є щось важливе, що вони для себе запам'ятали. Згадали які вони були на початку тренінгу і визначили, чи змінилися вони в чомусь тепер. Чи з'явилися у них нові знайомства, нові зв'язки з людьми. Чи почали вони пристосовуватися до нової ролі себе як студента, чи понизився дискомфорт при виступах на публіці, знайомствах з іншими людьми, розмові з педагогом. Та загалом, які враження у кожного залишилися після тренінгу.

Програма спецкурсу «Формування конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів у процесі фахової підготовки» передбачає написання індивідуального твору-роздуму на тему «Як я бачу себе у майбутній професії графічного дизайнера».

Твір-роздум вимагає від студента не тільки і не стільки знання конкретної проблематичної теми, а й вміння проникнути в визначення декількох авторів, які порушують ту ж саму проблему, а також вміння оригінально, по-своєму, висвітлити певні події, висловити своє ставлення до них, сформуванню власний світогляд, свою життєву позицію. Твір-роздум націлений на висвітлення думок теоретично не підготовленої людини з приводу конкурентоспроможності в цілому та погляду студента на себе як конкурентоспроможну особистість частково. Саме тому завдання написати твір-роздум на тему «Як я бачу себе у майбутній професії графічного дизайнера» дається студентам на самостійне виконання.

Матеріали спостережень за час проведення дослідження дали можливість зафіксувати, що студенти експериментальної групи досить добре сприймають та швидко запам'ятовують новий матеріал.

Впровадження програми спецкурсу з формування конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів може допомогти сьгоднішнім студентам в майбутній професійній діяльності почувати себе більш впевнено та комфортно, не боячись нововведень, створювати такі умови, які б дозволили більш ефективно долати негативні ситуації життя.

Після проведення спецкурсу доречно виявити рівень

конкурентоспроможності у даній експериментальній групі та з ясувати, чи є виправданим використання спецкурсу для розвитку в творчих студентів конкурентоспроможності (рис. 2.2.).

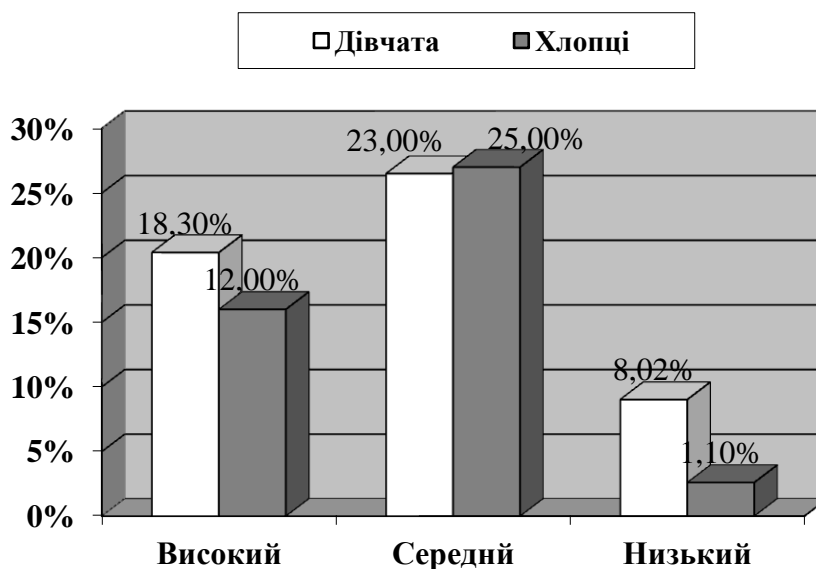

Рис 2.2. Рівень конкурентоспроможності експериментальної групи студентів після проходження спецкурсу

Ми можемо бачити значне підвищення конкурентоспроможності в експериментальній групі. Низький рівень став значно менше, у дівчат був – 50%, а став – 7%, у хлопців був – 21,2%, а став – 1,9%. Підвищівся середній рівень: у дівчат був – 11,3%, а став – 26,48%, у хлопців був – 2%, а став – 22%. Значно підвищився високий рівень: у дівчат з 3,2% до 10,4%, у хлопців з 1,5% до 10%.

У процесі дослідження перевірено можливості конкурентоспроможності майбутнього дизайнера, рівня його підготовки відповідно до запитів роботодавця. Визначено, що для цього він повинен мати такі фахові якості:

- професійну компетентність і мобільність;
- здатність приймати відповідальні рішення;
- творчу орієнтацію на естетичність;
- ефективність і якість;
- системне бачення проблеми;

- здатність до безперервного професійного зростання, саморозвитку і самовдосконалення;
- інформованість; різноманітні знання сучасної науки, техніки і технологій.

2.2. Аналіз результатів дослідження

За допомогою проведення дослідження, спрямованого на виявлення конкурентоспроможності майбутніх графічних дизайнерів, ми отримали такі результати.

Після впровадження у навчальний процес спецкурсу: «Формування конкурентоспроможності майбутнього графічного дизайнера», нами була знов проведена діагностика конкурентоспроможності студентів. Ми отримали такі результати наприкінці формувального експерименту (табл. 2.4)

Таблиця 2.4

Результати діагностики рівнів сформованості конкурентоспроможності студентів, %

Рівень сформованості конкурентоспроможності студентів	Експериментальна група	Контрольна група
Низький	10	51
Середній	43	32
Високий	36	5

У результаті формувального експерименту можна помітити, що рівень конкурентоспроможності у студентів експериментальної групи помітно піднявся. Так, наприклад, в експериментальній групі на початку експерименту 68% студентів мали низький рівень сформованості конфліктної компетентності, після введення спецкурсу їх кількість зменшилась до 9%, помітно збільшилася кількість студентів середнього рівня з 15% до 48%. До експерименту 3%

студентів мали високий рівень конкурентоспроможності, після експерименту цей показник помітно збільшився і склав 32%.

У контрольній групі більшість студентів залишилась на низькому та середньому рівнях. На початку експерименту низький рівень склав 79%, потім зменшився до 58%. Середній рівень з 13% піднявся до 28%. Високий рівень з 3% піднявся тільки на 5%.

Порівняльне дослідження засвідчило суттєві переваги показників експериментальної групи над контрольною і дозволило зробити висновок про ефективність введення спецкурсу для розвитку конкурентоспроможності у студентів.

ВИСНОВКИ

Конкуренція стала невід'ємною частиною життя кожної сучасної людини. Вона проявляється у всіх сферах життєдіяльності. Питання виникнення конкурентних відносин було предметом дослідження багатьох авторів і у вітчизняній психологічній літературі прийнято її розглядати як одну з основних форм організації міжособистісної взаємодії, що характеризується досягненням індивідуальних або групових цілей, інтересів в умовах протистояння, досягнення цих же цілей і інтересів інших індивідів чи груп.

Конкурентоспроможність - це основна умова професійної та соціальної успішності людини, яка забезпечується рівнем освіти і ступенем прояву майбутнім фахівцем своєї суб'єктності. Особлива роль освіти в сучасному світі, перетворення її в саму важливу сферу людської діяльності актуалізує проблему якості підготовки майбутніх фахівців, а їх розвиток і саморозвиток конкурентоспроможності стає однією з пріоритетних педагогічних проблем. Конкурентоспроможність людини у професійній діяльності залежить не тільки від наявності глибоких знань і умінь, а й, в першу чергу, від системи мотивів і ціннісного ставлення до обраної професійної спеціальності.

З метою досягнення мети і виконання завдання нашого дослідження було запропоновано введення спецкурсу. За час спецкурсу студенти навчилися: бути більш конкурентоспроможними між собою; більш впевнено аналізувати процеси навколишнього середовища; впроваджувати нові технології в своїй роботі, розуміти необхідність постійного оновлення знань.

Отже, графічний дизайнер – це фахівець, що відповідає за функціональний і естетичний рівень брендів, продуктового дизайну, верстки книг та макетів для друку, дизайну упаковки тощо. Тобто, метою дизайнерської діяльності є естетична організація та спрощення комунікації між людиною та продуктом. Результати аналізу стану графічного дизайну, показують, що положення справ в системі освіти у галузі професійної підготовки майбутніх

графічних дизайнерів сьогодні не досконала. З одного боку, програми підготовки фахівців графічного дизайну орієнтовані на стереотипи практичної діяльності, а з іншого боку, з'являється гостра потреба в кваліфікованих кадрах і на вітчизняному ринку праці.

Зараз жорсткі закони конкурентної боротьби на ринку продукції вимагають від графічного дизайнера враховувати вимоги споживачів до продукції, рівень розвитку нових технологій, особливості дизайнерських традицій національних шкіл, народних майстрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев В. И. Конкурентология : учебный курс для творческого саморазвития конкурентоспособности. Казань : Центр информ. технологий, 2004. 468 с.
2. Андреев, В. И. Педагогика : учебный курс для творческого саморазвития. Казань : Центр инновационных технологий, 2000. 600 с.
3. Богословский В. В., Маркелова В. А. Некоторые профессионально значимые свойства личности мастера производственного обучения. *Проблемы совершенствования подготовки мастеров производственного обучения*. Ленинград, 1980. С. 52-62.
4. Бойчук А. В., Даниленко В. Я. Харьковская школа дизайна. Москва : ВНИИТЭ, 1992. 116 с.
5. Бондаренко О. В. Формирование профессионально значимых качеств будущих специалистов по сервису и туризму : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Ставрополь, 2006. 167 с.
6. Будникова О. В. Развитие художественной культуры студентов в процессе профессиональной подготовки (на примере изучения дисциплин дизайнерского цикла) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Курск, 2006. 28 с.
7. Булгакова Е. Л. Подготовка студентов гуманитарных специальностей к использованию информационных технологий в профессиональной деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Ставрополь, 2005. 197 с. __
8. Бундина Ю. М. Формирование профессиональной компетентности студентов-дизайнеров как педагогическая проблема. *Вестник Оренбургского государственного университета*. 2006. № 6. С. 92-97.
9. Быкова А. П. Формирование культуры делового общения будущего конкурентоспособного специалиста : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Саратов, 2005. 23 с.

10. Волкова В. В. Дизайн рекламы. Москва : «Книжный дом «Университет», 1999. 144 с.
11. Гарибян С. А., Мещанинов А. А. Требования производства к подготовке дизайнеров. *Техническая эстетика*. 1982. № 2. С. 18-22.
12. Генисаретский О. И. Проблемы исследований и развития проектной культуры : автореф. дис. ... канд. искусствовед. : 17.00.06. Москва, 1988. 24 с.
13. Гервас О. Графічна підготовка учнів середніх загальноосвітніх шкіл засобами дизайну. *Мистецтво та освіта*. 2000. № 3. С. 17-18.
14. Гін В. І. Прийоми педагогічної техніки. Харків : Ранок, 2007. 176 с.
15. Гладка К. В. Профорієнтація та професійне визначення молоді в інтересах особи і суспільства. URL: <http://www.gupszn.odessa.gov.ua/>
16. Гропиус В. Границы архитектуры. Москва : Искусство, 1971. 287 с.
17. Давыдов В. В. Логико-психологические основы использования компьютерных учебных средств в процессе обучения. *Информатика и образование*. 1989. № 3. С. 5-12.
18. Даниленко В. Дизайн України у світовому контексті художньо-проектної культури. Харків : ХДАДМ «Колорит», 2005. 243 с.
19. Данильчук Л. Проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми : безробіття в Україні. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
20. Дворецька Г. В. Соціологія : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2002. 472 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-67.html>.
21. Дойч М. Разрешение конфликта (конструктивные и деструктивные процессы). *Социально-политический журнал*. 1997. № 1. С. 202-212.
22. Драгунова Т. В. Психологические особенности подростка. Возрастная и педагогическая психология / под. ред. А. В. Петровского. Москва : Просвещение, 1973. С. 101-145.
23. Ежова Н. Н. Рабочая книга практического психолога. Москва : Владос, 2006. 320 с.
24. Жалдак М. И. Система подготовки учителя к использованию

информационных технологий в учебном процессе : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Москва, 1989. 48 с.

25. Життєві домагання особистості : монографія / за ред. Т. М. Титаренко. Київ : Педагогічна думка, 2007. 399 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/9373/1/Життєві%20домагання%20особистості.pdf>.
26. Загвязинский В., Астахов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования : учеб. пособ. Москва : Академия, 2001. 208 с.
27. Звіт громадського моніторингу формування та виконання бюджету м. Миколаїв за напрямком «Молодь». URL: <http://www.platforma.nk.ua>.
28. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2006. 320 с.
29. Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования : учеб. пособ. Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. проф.-пед. ун-та, 2000. 396 с.
30. Земпер Г. Практическая эстетика. Москва : Искусство, 1970. 250 с.
31. Зінченко В. О. Тенденції розробки моделі фахівця. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2011. Вип. 21 (74). С. 65-69.
32. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 512 с.
33. Ильин Е. П. Психология воли. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 288 с.
34. Иоффе В. Г. Метод полярных проб как элемент обучения дизайнерскому проектированию. *Техническая эстетика*. 1984. № 11. С. 34-42.
35. Кирьякова А. В. Теория ориентации личности в мире ценностей : монография. Оренбург : Изд-во Оренбургского государственного педагогического института, 1996. 188 с.
36. Ковалев А. В. Развитие конкурентоспособности будущего специалиста – гарант качества профессионального образования. URL: [www.edu2.meks-info.ru > tezis/520.doc](http://www.edu2.meks-info.ru/tezis/520.doc)
37. Козлов А. В. Конкурентоспособность выпускника вуза на рынке труда.

Глобальный экономический кризис : реалии и пути преодоления. 2009. № 7. С. 379.

38. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2012. 200 с.
39. Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности. Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1970. 114 с.
40. Курьерова Г. Г. Итальянская модель дизайна. *Дизайн в Италии и итальянский дизайн.* Москва, 1993. С. 11-57.
41. Лаврентьев А. Н. История дизайна. Москва : Гардарики, 2007. 303 с.
42. Лаврентьев Г. В., Лаврентьева Н. Б., Неудахина Н. А. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов. Барнаул : Изд-во Алтайского государственного университета, 2002. 146 с.
43. Мамай Н. М. Первинна професіоналізація як етап формування соціально-трудової активності студентства у сучасних умовах. *Грані. Соціологія.* 2011. №1 (75). С. 48-56.
44. Мачинська Н. І. Дискусійні методи у процесі викладання педагогіки : методичні рекомендації. Київ : Міленіум, 2006. 28 с.
45. Мачинська Н. І. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів при вивченні дисциплін загально педагогічного циклу. Київ : Міленіум, 2006. 28 с.
46. Методичні рекомендації щодо організації навчального процесу за кредитно-модульною системою у Львівському державному університеті внутрішніх справ / В. К. Гришук та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2008. 36 с.
47. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
48. Нельсон Д. Проблемы дизайна. Москва : Искусство, 1971. 214 с.
49. Нічуговська Л. І. Адаптивна концепція математичної освіти студентів ВНЗ і конкурентоспроможність випускників : методологія, теорія, практика. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. 153 с.
50. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота та ін. Київ : А.С.К.,

2002. 255 с.

51. Основи нових інформаційних технологій навчання : посіб. для вчителів / за ред. Ю. І. Машбіца. Київ : ТЗМН, 1997. 264 с.
52. Педагогическая энциклопедия / под общ. ред. А. И. Каирова, Ф. Н. Петрова. Москва : Совет. энцикл., 1964. 831 с.
53. Педагогічна освіта : теорія і практика. Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. / редкол. : В. О. Огнев'юк, І. Д. Бех, Л. Л. Хоружа. Київ : Університет, 2008. № 9. 152 с.
54. Пейперт С. Переворот в сознании : Дети, компьютеры и плодотворные идеи. Москва : Педагогика, 1989. 224 с.
55. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків : Вид. група «Основа», 2009. 360 с.
56. Психология социальной работы / под ред. М. А. Гулиной. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 352 с.
57. Психология : словарь / под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Политиздат, 1990. 494 с.
58. Психологія : навч. посіб. / за ред. О. В. Винославської. Київ : ІНКООС, 2005. 352 с.
59. Ратцка Х., Розенталь Р. История прикладного искусства нового времени. Москва : Искусство, 1971. 223 с.
60. Роберт И. В. Современные информационные технологии в образовании : дидактические проблемы, перспективы использования. Москва : ИИО РАО, 2010. 140 с.
61. Розенблюм Е. М. Художник в дизайне. Москва : Искусство, 1974. 334 с.
62. Рудницька О. П. Емоційні та раціональні процеси художнього сприйняття. *Єдність раціонального та емоційно-почуттєвого в освітньо-виховних системах.* 1996. № 2. С. 23-27.
63. Рунге В. Ф., Сенковский В. В. Основы теории и методологии дизайна. Москва : МЗ-ПРЕСС, 2003. 252 с.
64. Рунге В. Ф., Сеньковский В. В. Основы теории и методологии дизайна.

Москва : МЗ-Пресс, 2001. 252 с.

65. Свідзинський А. В. Синергетична концепція культури. Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. 696 с.
66. Семиноженко В. П. Ініціативна політика України як національний проект. *Економіка знань: виклик глобалізації та Україна*. Київ, 2007. С. 26
67. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя : навч. посіб. Київ : ІСДОУ, 1994. 112 с.
68. Сисоєва С. О., Мачинська Н. І. Загальнопедагогічна підготовка майбутнього вчителя у педагогічному коледжі : технологічні аспекти : навчально-методичний посібник. Київ : Міленіум, 2006. 154 с.
69. Статінова Н., Кущенко О. Пріоритети та цінності сучасної студентської молоді. *Вісник КНТЕУ. Гуманітарні дослідження*. 2011. № 3. С. 107-117. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2011/03/12.pdf>.
70. Фомин Н. В. Теоретическая модель конкурентоспособного специалиста. *Инновации в образовании*. 2004. № 3. С. 89-92.
71. Хазова С. А. Конкурентоспособность будущих специалистов по физической культуре и спорту. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2009/1009-2.htm>.
72. Черепанова С. О. Людина культури у творчому синтезі філософії освіти та мистецтва: перспективи ХХІ століття. *Гуманітарні науки*. 2001. № 1. С. 45-49.
73. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе : учеб. пособ. Москва : ЮНИТИ-ДИНА, 2002. 437 с.
74. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: Учеб. пособие. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 437 с.
75. Чигарьков В. М. Из опыта образования в Великобритании. *Техническая эстетика*. 1990. № 1. С. 40.
76. Ширококов С. Н. Оценка качества подготовки конкурентоспособного специалиста: опыт США. *Вестник ОмГУ*. 2002. С. 29-31.
77. Ярошенко С. О. Ценностные основы становления и развития

конкурентоспособности студентов ВУЗа : теоретически-методологический аспект. Челябинск : Челябинский Государственный Университет, 2009. 81 с.

78. Collins Concise Dictionary: dictionary. Glasgow, 1998. 425 с.
79. Doctorovich M., Karamushka L., Fil A., Mazur V. Educational organization personnel's change management team-work motivation. *Psychological aspects of innovative changes in organization and organizational development*. 2010. № 10. P. 22-24.
80. Webster's New World Dictionary of the American language: dictionary. London, 1986. 324 p.

Додаток А

Анкета

Анкета включає два блоки питань. При відповіді на дані питання блоків необхідно вибрати одну із трьох відповідей: «Так», «Іноді», «Ні».

1-й блок питань:

1. В умовах суперництва я не відмовляюсь від діяльності, а прагну до максимального результату.
2. Включаючись в роботу, сподіваюся на успіх.
3. У діяльності я активний.
4. При зустрічі з перешкодами, як правило, не відступаю, а шукаю способи їх подолання.
5. Продуктивність діяльності в основному залежить від моєї цілеспрямованості, а не від зовнішнього контролю.
6. Я схильний виявляти наполегливість в досягненні мети.
7. При роботі в умовах обмеженого часу результативність діяльності у мене поліпшується, навіть якщо завдання досить важке.
8. Я схильний планувати своє майбутнє на досить віддалений проміжок часу.
9. Якщо ризикую, то з розумом.
10. Вважаю, що успіх у професійній діяльності більше залежить від професійних знань, досвіду і точного розрахунку, ніж від успіху і везіння.
11. Чи в змозі Ви завершити розпочату роботу, яка вам нецікава, незалежно від того, що час і обставини дозволяють відволіктися і потім знову повернутися до неї?
12. Чи долали Ви без особливих зусиль внутрішній опір, коли потрібно було зробити щось неприємне для Вас (наприклад, піти на чергування у вихідний день)?
13. Коли потрапляєте в конфліктну ситуацію на роботі або в побуті, чи в

зможі Ви взяти себе в руки настільки, щоб подивитися на обставини максимально об'єктивно?

14. Чи знайдете Ви сили вранці встати раніше звичайного, як було заплановано ввечері?

15. Чи швидко Ви відповідаєте на електронні листи?

16. Якщо у Вас викликає страх майбутній політ на літаку або відвідування кабінету зубного лікаря, чи зумієте Ви без особливих зусиль подолати це почуття і в останній момент не змінити свого наміру?

17. Чи стримаєте Ви дану зопалу обіцянку, навіть якщо її виконання принесе вам чимало клопоту, чи є Ви людиною слова?

18. Чи вирушаєте Ви без коливань в поїздку в незнайоме місто, якщо це необхідно?

19. Ви строго дотримуєтеся розпорядку дня: часу пробудження, прийому їжі, занять, прибирання та інших справ?

20. Найцікавіша телепередача не змусить Вас відкласти виконання термінової і важливої роботи. Чи так це?

2-й блок питань:

1. Я не боюся брати на себе відповідальність, спільно виробляти рішення і брати участь в його реалізації.

2. До різних видів культур ставлюся терпимо.

3. До людей, які сповідують різні релігії, я ставлюся з розумінням.

4. Мої інтереси часто збігаються з інтересами навчального чи трудового колективу .

5. Я вмію прекрасно спілкуватися (розуміти співбесідника і виражати свої думки, безпосередньо з ним взаємодіючи).

6. Якщо необхідно за родом діяльності, то в письмовій формі я можу чітко викласти своє прохання, скаргу чи побажання.

7. З більшістю своїх співрозмовників я без особливих зусиль можу підтримати розмову.

8. Я вільно спілкуюся в Інтернеті і являюсь грамотним користувачем персонального комп'ютера.

9. Можу застосовувати у професійній та особистій діяльності різні інфор-ційні технології для передачі, збереження та відтворення різної інформації.

10. Я володію навичками користувача основних програм Microsoft Office (Microsoft Office Word, Microsoft Office Excel, Microsoft Office PowerPoint).

11. Значну частину нової інформації (у тому числі професійної) я отримую через Інтернет.

12. Сприймаючи різну інформацію через джерела СМІ, я можу критично оцінити її і висловити з приводу неї свою думку.

13. Я готовий до постійного підвищення інтелектуального рівня.

14. У мене велике бажання застосувати свої здібності і знання в конкретній справі у сфері своєї професійної діяльності.

15. У мене добре розвинені навички самостійного набуття нових знань, умінь, і якщо необхідно, то я без допомоги викладача зможу самостійно освоїти нову тему навчального курсу.

16. Я знаю, над якими особистими та професійними якостями мені потрібно працювати, щоб стати успішніше у своїй майбутній професії.

17. Я готовий самостійно виконувати різноманітні професійні дії.

18. Я можу об'єктивно оцінити результати своїх професійних дій.

19. У мене є позитивний досвід виконання своєї професійної діяльності (на виробничій, преддипломній практиці і т. д.).

20. У мене достатній рівень професійних знань, щоб пояснити основні процеси моєї професійної діяльності.

Додаток Б

Методика В. Андрєєва «Який рівень вашої конкурентоспроможності?»

1. Мені відомо, чого я хочу домогтися у найближчі 2-3 роки.

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

2. Я ціную ділових, практичних і заповзятливих людей

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

3. Мені відомо, в якій сфері можу пристойно заробити

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

4. Мені вистачає енергії, аби довести розпочату справу до кінця

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

5. Я втомлююся після роботи

- а) так,

б) скоріше так,

в) складно сказати,

г) скоріше ні,

д) ні.

6. Мої батьки та вчителі вважали мене старанним та ретельним

а) так,

б) скоріше так,

в) складно сказати,

г) скоріше ні,

д) ні.

7. Мені вдається, начебто, при нерозв'язній проблемі знайти несподівано просте та навіть оригінальне рішення

а) так,

б) скоріше так,

в) складно сказати,

г) скоріше ні,

д) ні.

8. Я швидко освоюю нові види діяльності

а) так,

б) скоріше так,

в) складно сказати,

г) скоріше ні,

д) ні.

9. Я буваю ініціатором нововведень у нашому колективі

а) так,

б) скоріше так,

в) складно сказати,

г) скоріше ні,

д) ні.

10. Я здатний іти на ризик, навіть якщо шанси на успіх невеликі

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

11. Мої друзі вважають мене людиною рішучою

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

12. Купуючи дорогу, але необхідну мені річ, я приймаю рішення сам, покладаючись на свій смак

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

13. Я висловлюю свою думку, навіть якщо комусь віна не подобається

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

14. У дискусіях і суперечках мені найчастіше вдається наполягти своєму

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

15. Приймаючи відповідальне рішення, я покладаюся лише з себе, й ні з ким не раджуся

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

16. У колі друзів мені вдається і подобається бути «душею компанії»

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

17. Мені легко вдасться встановити контакти з новими для мене людьми

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

18. Я віддаю перевагу брати на себе відповідальність, керуючи людьми, ніж підпорядковуватися комусь

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

19. Я систематично займаюся самоосвітою, саморозвитком своїх особистісних якостей

- а) так,
- б) скоріше так,

- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

20. Я веду щоденник, де розплановую своє життя, аналізую свої промахи та системні помилки

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

21. Якщо чогось досяг, то завдяки самоосвіти та самовдосконаленню

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

22. Ввечері після робочого дня я засинаю

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

23. Якщо мені хтось нагрубить, то я швидко забуваю про це

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

24. Мені вдається не втягувати себе у конфлікти

- а) так,

- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

25. Чи вважають вас друзі, колеги по роботі людиною "з перспективою" (у плані професійного зросту)?

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

26. Як часто зі своєї особистої ініціативи ви берете участь в дискусіях, семінарах, конференціях?

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

27. У професійному плані (у плані професійного самовизначення і підвищення кваліфікації) два останніх роки я маю просування.

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,
- г) скоріше ні,
- д) ні.

28. Вважаю, що потрібно робити все ретельно й якісно або не робити взагалі.

- а) так,
- б) скоріше так,
- в) складно сказати,

г) скоріше ні,

д) ні.

29. Можу одну і ту ж саму роботу неодноразово переробляти, вносити якісні покращення.

а) так,

б) скоріше так,

в) складно сказати,

г) скоріше ні,

д) ні.

30. Чи були в вас випадки, щоб ваш керівник просив вас переробити роботу ще раз?

а) так,

б) скоріше так,

в) складно сказати,

г) скоріше ні,

д) ні.